

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Problematika šikany očima žáků středních škol

Aneta Hurdálková

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta Hurdálková**
Osobní číslo: **H14250**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Problematika šikany očima žáků středních škol**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany očima žáků středních škol. Hlavním výzkumným cílem je zjistit, zda se žáci na střední škole se šikanou setkávají a v jaké formě. Dále se práce zaměřuje na osobní zkušenost s tímto problémem. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část vymezuje základní pojmy, důvody vzniku, možnosti prevence a řešení šikany. Praktická část bude vytvořena pomocí kvantitativního výzkumu. Pro získání dat bude zvolena metoda dotazováním, nástrojem bude dotazník vlastní konstrukce. Výzkumný vzorek budou představovat žáci vybraných středních škol v Královéhradeckém kraji.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-866-4208-9.

FONTANA, David. Psychologie ve školní praxi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 388 s. ISBN 8071780268.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-807-3678-715.

KYRIACOU, Chris. Řešení výchovných problémů ve škole. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-7178-945-3.

MATTHEWS, Andrew. Stop šikaně! Vyd. 1. Baroque partners, s.r.o., 2015, 160 s. ISBN 978-80-87923-06-1.

ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. a kol. Jak na šikanu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. a kol. Minimalizace šikany. Praha: Portál, 2011, 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Hájková**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2017

Aneta Hurdálková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Lucii Hájkové, za její pomoc a odborné rady při konzultacích, které mi po celou dobu poskytovala. Dále děkuji Ing. Jaroslavu Myslivcovi Ph.D., za pomoc s praktickou částí. V neposlední řadě děkuji všem respondentům, ředitelům škol a učitelům, bez kterých by se můj výzkum neobešel.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany očima žáků středních škol. Cílem je zjistit, zda se žáci na střední škole se šikanou setkávají a v jaké formě. Dále se práce zaměřuje na zkušenosti žáků s tímto problémem. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část vymezuje základní pojmy, důvody vzniku, možnosti prevence a možná řešení šikany. Praktická část je vytvořena pomocí kvantitativního výzkumu. Pro získání dat je zvolena metoda dotazováním, nástrojem je dotazník vlastní konstrukce. Výzkumný vzorek představují žáci vybraných středních škol v Královéhradeckém kraji.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Žáci, šikana, střední škola, prevence

TITLE:

The Issue of Bullying through the Eyes of Students of Secondary Schools

ANNOTATION:

This thesis deals with the issue of bullying through the eyes of students of high schools. The goal of thesis is to find out whether students encounter bullying and in what form. Furthermore the thesis focuses on people who have experiences with this problem. The bachelor thesis is divided into two parts. The theoretical part defines basic terms, reasons of bullying, prevention possibilities and possible solutions of the bully. The practical part is made of quantitative research. A survey has been carried out to reach the data and personal questionnaires have been used. The students of selected high schools in Hradec Kralove region represent a research sample.

KEYWORDS:

Students, bullying, high school, prevention

Obsah

Úvod.....	8
1 Definice šikany	10
1.1 Formy šikany	11
1.2 Vývojová stádia šikany.....	12
2 Důvody vzniku šikany	16
2.1 Typologie agresorů.....	17
2.2 Typologie obětí.....	18
2.3 Třídní kolektiv	20
2.4 Učitel	20
3 Možnosti prevence a řešení šikany	22
3.1 Prevence na úrovni školy.....	22
3.2 Prevence na úrovni tříd.....	23
3.3 Prevence na úrovni jednotlivců	24
3.4 Hradecký školní program proti šikanování	24
3.5 Možná řešení šikany	26
4 Popis metodologie práce	29
4.1 Cíl výzkumného šetření	29
4.2 Výzkumné problémy	29
4.3 Hypotézy.....	29
4.4 Metoda sběru dat a výběr respondentů	30
4.5 Realizace výzkumného šetření	30
4.6 Vyhodnocování výsledků šetření a interpretace dat	31
4.7 Statistické ověření hypotéz.....	40
4.8 Závěr výzkumu	44
Závěr	46
Seznam použité literatury	48
Přílohy.....	50

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou šikany očima žáků vybraných středních škol v Královéhradeckém kraji. Téma šikany je stále aktuální a do jisté míry stále nevyřešené. Každý z nás má určitou zkušenost s tímto problémem. Buď si šikanu zažil na vlastní kůži, stal se svědkem nebo o ní slyšel od někoho z vyprávění. Občas je dost zarážející, kde všude se může jedinec se šikanou setkat. I když se říká, že dnešní doba je velice tolerantní k odlišným lidem, opak je pravdou. Stačí jen, aby někdo malinko vybočoval ze stereotypu, a hned se může stát terčem urážek, posmívání či pomluv. Řada lidí se v současné době neřídí heslem, nedělej druhým to, co nechceš, aby oni dělali tobě. Sami bychom nechtěli být v pozici oběti.

Téma šikany jsem si vybrala hlavně z důvodu, že mi přijde důležité, ale do určité míry i zajímavé. Já sama sice s šikanou žádnou větší osobní zkušenost nemám, párkrát jsem se s ní setkala na základní škole, ale právě proto mě ještě více láká o ní zjistit další informace. Práce se skládá ze dvou hlavních částí a to teoretické a praktické.

Teoretickou část tvoří tři kapitoly, ve kterých jsou obsaženy základní poznatky o dané problematice. V úvodní kapitole se věnuji samotnému pojmu šikany, a jaké mohou být její formy. Čtenáře seznamuji s vývojovými stupni šikanování a jejich významem. Dále se zabývám tím, kdo je postava agresora a kdo oběti. Další kapitola je zaměřena na důvody, které vedou ke vzniku šikany. Popisuji negativní vlivy, které způsobí to, že se žáci začnou chovat agresivně vůči jiným žákům. Dále se zaměřuji na třídu, učitele a rodiče jak agresorů, tak obětí. Poslední a z mého pohledu nejdůležitější kapitola se věnuje možnostem prevence a postupům při řešení šikany. Nejdříve popisuji prevenci na úrovni školy, třídy a jednotlivce. Zaměřuji se i na užitečné rady pro oběti a na Hradecký školní program proti šikanování. Poslední je zmínka o možnostech řešení šikany z pohledu celé školy, a jakou úlohu by zde měli hrát rodiče agresorů i obětí.

Praktická část je tvořena kvantitativním výzkumem, který byl proveden na čtyřech vybraných středních školách v Královéhradeckém kraji formou dotazníkového šetření. Jedná se o Střední školu informatiky a služeb ve Dvoře Králové nad Labem – obor Informační technologie a učební obor Kadeřník/Vizážista, Gymnázium ve Dvoře Králové nad Labem, Střední odbornou školu a střední odborné učiliště Vocelova v Hradci Králové a Gymnázium Jaroslava Žáka v Jaroměři. Hlavním cílem výzkumu je zjištění, zda žáci na středních školách mají zkušenosti s šikanou. Získaná data jsou vyhodnocena, zpracována do grafů a použita ke

statistickému vyhodnocení stanovených hypotéz. V samotném závěru práce jsou tato data interpretována a shrnuta.

1 Definice šikany

V dnešní době existuje několik definic šikany od různých autorů, ale v podstatě každá definice vyjadřuje totožné. Velmi výstižná je definice Koláře (2011, s. 17-18): „*Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet celý život. Začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a v dalších školách (bullying), v zájmových skupinách, na vojně, v zaměstnání (mobbing, bossing, stuffing), v partnerských vztazích (domestic violence), v nemocnicích, například na psychiatriích, mezi nájemníky domu a končí třeba týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců.*“ Kolář se v této definici nezaměřuje pouze na školní prostředí, ale na to, že s šikanou se můžeme setkat v jednotlivých etapách života.

Užitečné je rozlišit tento pojem z hlediska sociologie a psychologie. V sociologickém slovníku (Petrušek a kol., 1996, s. 1262-1263) je šikanování definováno jako „*způsob chování, umožňující, většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, moci, určité výhody. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné a mnohdy podporované určitou skupinou. Lze je charakterizovat jako asociální chování.*“ Říčan v psychologickém slovníku podle Hartla a Hartlové (2010, s. 580) označuje šikanování jako „*tělesné, psychické či spojené ponižování nebo týrání jedinců jinými, nejčastěji ve vrstevnických skupinách, ale též na pracovišti a jinde: původci šikany bývají jedinci tělesně silnější, starší, vyspělejší, výše postavení či v početní převaze.*“

Já se nejvíce ztotožňuji s definicí Fontany (2014, s. 302): „*Šikanování je úmyslná snaha získat psychologickou nebo společenskou a hmotnou výhodu nad jinými jedinci prostřednictvím ubližování, hrozeb, výsměchu a zastrašování. Šikanování probíhá jak v prostorách školy, tak mimo ni a může postihnout děti každého věku, od počátku až do konce školní docházky.*“

Tyto definice je potřeba upřesnit a to tak, co za šikanu považovat a co ne. Chování, které šikanu jen připomíná, nazýváme teasing. Jedná se většinou o škádlení mezi dětmi. Dospělý člověk pozná, že toto škádlení není nepříjemné ani jedné straně a jedná se o normální jev, který ke škole patří (Martínek, 2009, s. 109). Šikanou se také nemyslí rvačky mezi stejně starými žáky a to v případě, že nevedou k sociální izolaci, jinak se o šikanu jedná. Mezi šikanu neřadíme „kanadské žerty“ ani rasové násilí, které se u dětí nevyskytuje často a nemusí mít formu šikany. Donucení spolužáka, aby něco ukradl či se podílel na jiné trestné činnosti, také není chápáno jako šikana, ale většinou je toto jednání její součástí (Janošová, Říčan, 2010, s. 23).

1.1 Formy šikany

Podle Evelyn M. Fieldové (2009, s. 26-29) „*existují čtyři formy šikany a to škádlení, vylučování, fyzické napadení a obtěžování.*“

Škádlení je první a zpočátku se může zdát jako nevinná forma šikany. Jedná se však o velmi nebezpečnou formu verbální šikany. Může jít o poznámky týkající se vzhledu, sexuality či sociálního přijetí. Škádlení probíhá záměrně a jeho nedílnou součástí bývá publikum, které je buď nestranné či vnímá popichování útočnicka vůči oběti jako zábavu. Mezi škádlení můžeme zařadit nadávky, posmívání, pokřikování, slovní hrozby, urážení, obtěžování po telefonu či dokonce zanechávání hanlivých vzkazů v podobě zpráv na internetu, e-mailu a SMS.

Druhou formou bývá vyloučení ze skupiny neboli „vztahová šikana“. Jedná se o společenskou manipulaci, která je buď otevřená či skrytá. U otevřené dá skupina oběti jasně najevo, že například nechce, aby s nimi seděla u jednoho stolu na obědě. Skrytá bývá vyjádřena odmítavým chováním či nepřátelskou řečí těla. Cílem vyloučení je vytvořit skupinovou identitu, kde každý člen ví, že nemá chránit oběť, jinak by mohl na řadu přijít jako další. Tato forma šikany se může projevovat několika způsoby. Jedním ze způsobů je předstírání přátelského chování k oběti. Dalším způsobem je ignorování jedince, když jde kolem či naopak posmívání se, vydávání různých zvuků nebo šeptání s ostatními. Horším způsobem bývá vydírání a hrozby, kde je oběť nucena dělat nejrůznější věci jako je napsání domácího úkolu ostatním, aby měla klid. Nejhorší k čemu může tento typ dospět je strach oběti z útočnicka, kterému kolikrát stačí zvednout obočí a oběť ví, že je zle.

Třetí formou je fyzické napadání, které spočívá v pravidelném napadání někoho, kdo je většinou slabší. Jedná se buď o přímou agresi jako je bití či kopání nebo o nepřímé útoky jako je pronásledování či schovávání majetku oběti. Mezi nejčastější projevy řadíme strkání, kopání, fackování, nastavování nohy a použití zbraní. Nemůžeme opomenout krádeže jídla, učebnic či jiných věcí oběti. Horšími projevy pak může být zavírání oběti do skříňky či strkání hlavy do toaletní mísy.

Poslední formou je obtěžování, které se projevuje dotěrnými otázkami či útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy a náboženství. K obtěžování zejména patří vynucování fyzické blízkosti a to například dotýkáním, chytáním či štípáním. Řadíme sem i stahování kalhot oběti za přítomnosti ostatních nebo poznámky o orientaci dítěte. Závažnější způsoby jsou sexuální návrhy či nabídky a pronásledování ve škole i mimo ni.

Určit, která forma je nejzávažnější, nejde snadno. Každá forma šikany je špatná a na každého jedince může mít jiný dopad. Někdo dokáže dlouho odolávat psychické šikaně a nenechá se snadno zlomit. Naopak jiní zase dokáží odolávat šikaně fyzické. Dle mého názoru, psychická šikana je daleko horší než fyzická. Odhaluje se velmi špatně a v některých případech k jejímu odhalení ani nedojde. Jedinec se často uzavře do sebe, je tichý a nerad mluví o místu, kde k šikaně dochází. To mohou být první náznaky, jak pro rodiče, tak pro učitele.

1.2 Vývojová stádia šikany

Stejně jako všechny situace, tak i šikana má své schéma, které se vyvíjí po určitých stádiích. Tato stádia jsou užitečnou pomůckou pro učitele. Pokud učitel dokáže správně určit stádium, ve kterém se třída nachází, je schopen zvolit vhodný postup při řešení šikany. Martínek (2009, s. 117-129) uvádí dělení šikany do pěti vývojových stádií.

První stádium

Toto stádium se nazývá ostrakismus. V této fázi není oběti ubližováno fyzicky, nýbrž vyčleněním z kolektivu. Vyčleňování z kolektivu je většinou typické pro dívky. Na začátku stádia se oběť snaží bránit například vrácením nadávek. Pokud agresori vidí, že právě jejich pomluvy mají úspěch, tak je to více motivuje k dalším. Oběť se přestává bránit a uzavře se do sebe. Nemá ani snahu hledat přátele a raději sedí sama v lavici. Kolář (2000, s. 32) k tomuto stádiu uvádí, že se *„jedná o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky apod.“*

U většiny případů se dříve nebo později začínají objevovat charakteristické znaky ostrakismu. Prvním znakem je výrazné zhoršení prospěchu. Druhým znakem je neschopnost soustředit se. Děti, které nikdy neměly problém se soustředěním, se najednou odebírají ve svých myšlenkách úplně jinam. Nejčastěji přemýšlí nad tím, proč zrovna ony či co je na nich tak špatného. Třetím znakem bývá časté navštěvování nižších ročníků, kde si oběť s dětmi rozumí, jelikož ony samy k ní vzhlíží jako k někomu staršímu. Problém však může nastat, pokud si oběť svoje vyloučení ze třídy chodí vybíjet na mladších dětech.

Ve třídě, kde se ostrakismus objeví, dojde k rozdělení třídy na tři části. První jsou ti, kteří drží za jedno s agresory. Na opačné straně je pak oběť či oběti. Třetí strana je neutrální, která nesympatizuje ani s jednou stranou. Tito žáci vnímají svojí třídu jako normální a situaci, že agresor nemá rád oběť, neřeší. K charakteristickým znakům ubližování oběti v tomto stádiu

patří: ignorování, pomlouvání, urážení, hanlivé SMS či e-maily, nadávky, vysmívání se nebo zesměšňování. (viz. Příloha 1)

Druhé stádium

Označení tohoto stádia je fyzická agrese a psychická manipulace. Nejčastěji k tomuto stádiu dochází při nějakém napětí v kolektivu. Například, když se píše hodně testů, blíží se pololetí a tlak na každého jedince je větší než normálně. Pro agresory je i o dost větší důvod vykompenzovat si tlak na oběti. Nemusí to být však jediný důvod. Agresor si může kompenzovat snížené sebevědomí či pocit neúspěšnosti. V tomto stádiu dochází k fyzickému násilí, jako je bití, kopání či dělání si z jedince „sluhu“. Výjimkou není ničení majetku oběti (zničené oblečení či brání věcí ze školní tašky a jejich následné ničení).

Agresor začne být na ubližování oběti závislý a kompenzuje si tak jakýkoli problém. Oběť začíná mít už opravdu velký strach a hledá možnosti, jak před strachem uniknout. Způsoby útěku mohou být různé jako například záškoláctví či simulování nemoci. V krajních případech může dojít k sebepoškození. V této fázi je prospěch na opravdu velmi špatné úrovni a to samé se týká i školní docházky. Rodiče začínají být na oběť přísní, což se projevuje nejrůznějšími tresty. Nikoho z rodičů ještě v tomto stádiu nenapadne, že se oběť tímto způsobem snaží bránit.

Třída už začíná být rozdělena na dvě části a dochází k rozpadu neutrální strany. Jedna část se přidává k agresorům a druhá na stranu oběti. Většinou se na stranu oběti postaví jen pár jedinců, kteří také nejsou schopni se agresorům postavit a zabránit jejich chování. Mezi charakteristické ubližování oběti v tomto stádiu patří: vyhrožování zmlácením, dělání z oběti „sluhu“, ničení majetku oběti, vyhrožování přes telefon, schovávání věcí nebo „drobné“ fyzické ubližování. Dle Koláře (2000, s. 33) závisí tento vývoj stádia hlavně na soudržnosti třídy. Pokud budou ve třídě kamarádské vztahy a negativní postoje k násilí, šikana v tomto stádiu nebude mít šanci uspět. (viz. Příloha 1)

Třetí stádium

Toto stádium se nazývá vytvoření jádra, kde dochází k vytvoření jádra agresorů. Agresoři jsou si vědomi svojí převahy nad obětí a začínají ovlivňovat třídní kolektiv, ať jsou na jejich straně, jinak se může stát, že i oni sami se stanou oběťmi. Dochází k vytvoření pyramidy šikanování, kde samotní agresoři stojí na jejím vrcholku. Pod nimi jsou další a další spolužáci a oběť/oběti jsou na základě pyramidy. Ostatní tedy jen přihlížejí šikanování a nemají potřebu

se nikoho zastávat. Jsou rádi, že na místech oběti nejsou oni sami. „*Charakterově slušný žák respektuje pravidla, a navíc „nebonzuje“, což je zákon nejvyšší. Tak vlastně nepřímo umožňuje bujení choroby*“ (Kolář, 2001, s. 39).

Agresori se zaměřují především na psychiku jedince a to hrou na hodného a zlého. Příkladem může být, že jeden agresor mu vyhrožuje zmlácením a poté přijde druhý agresor, který mu řekne, ať se nebojí a jde s ním po škole ven a nic se mu nestane. Jelikož oběť dlouho neslyšela nic pozitivního a myslí si, že by mohl být všemu konec, tak souhlasí. Ovšem, když jdou ven, za rohem už čeká první agresor a společně s druhým oběť zbíjí. Na psychiku jedince to má vliv hlavně v prohloubení nedůvěry v lidi. Může se tak stát, že jedinec už nikomu nikdy nebude věřit.

Oběť přestává chodit za školu, jelikož jediným bezpečným místem je škola. Jsou zde totiž učitelé, kteří v případě jakéhokoli násilí zasáhnou. Agresori jsou si už dobře vědomi, co dělají a jednají cíleně. Také vědí, že pokud by se na šikanu přišlo, byl by z toho velký problém a tak musejí být opatrnější. Charakteristickými znaky ubližování oběti v tomto stádiu je: využívání oběti, fyzické týrání, zastrasování fyzickým zmlácením, plivání oběti do jídla, vulgární a zesměšňující poznámky, strkání hlavy do záchodové mísy nebo placení agresorům, aby oběť nebyla zmlácena. (viz. Příloha 2)

Čtvrté stádium

Toto stádium přichází, pokud nedojde k zastavení šikany v předchozím stádiu a je nazýváno vytváření norem. Většina třídy přijímá normy agresorů a dělí se na dvě skupiny – vládnoucí a poddané. Psychika oběti už je vážně narušena a i ona sama přijímá šikanování jako normální věc, která ji čeká další den ve škole. Dokonce začíná vyrušovat ve třídě a dělat ze sebe šaška, jen aby se zavděčila agresorům. Z jedinců, kteří byli doteď přihlížející, se stávají také agresori. Zasahují jak pasivně – vymýšlejí způsoby, jak by mohl agresor oběti ublížit, tak aktivně – poslechnou agresora, aby si do oběti například kopl. Kolář (2001, s. 40) zmiňuje, že žáci, kteří byli považováni za slušné, se začnou chovat nemilosrdně. Podílejí se na týrání oběti a dokonce i jim samotným to přináší uspokojení.

Agresori jsou již zcela závislí na šikanování oběti a k ubližování často dochází už jen z nudy. U některých obětí se však mohou objevit prvky posttraumatické stresové poruchy. Jedná se o následek těžkého traumatu, který vytváří pocit bezmoci či dokonce strach o život. Řešit šikanu v tomto stádiu přesunem agresora či oběti do jiné třídy je naprosto nevhodné.

Agresoři berou šikanu jako samozřejmost, a proto je velká pravděpodobnost, že si v dalším kolektivu opět najdou někoho slabšího. Jelikož i oběť už byla zvyklá, tak se může stát, že si opět nechá ubližovat nebo se dokonce bude k původním agresorům vracet.

V tomto stádiu je nejlepší situaci vyřešit intenzivní terapií s celou třídou. Ve škole by také měla probíhat, alespoň jednou za týden třídnická hodina, kde by se každý mohl beze strachu svěřit, jelikož právě škola by měla dbát na bezpečí oběti. Řešení jak čtvrtého stádia, tak i stádia předchozího spadá do kompetencí Policie ČR a důležitá je i spolupráce s odbornými pracovníky sociální péče. Agresoři by měli být potrestáni, alespoň dohledem probačního a mediačního pracovníka, jelikož snížení známky z chování pro většinu agresorů nic neznamena. Charakteristickými znaky ubližování oběti v tomto stádiu jsou: škrcení, svlékání do naha, vyhrožování zabitím, lámání prstů či rukou, pálení různými předměty, zastrasování zbraněmi nebo obviňování z něčeho, co oběť vůbec neprovedla. (viz. Příloha 3)

Páté stádium

Poslední, nejhorší a skoro neřešitelné stádium je totalita. S tímto stádiem by se doopravdy nechtěl setkat nikdo z nás. Agresoři mají absolutní moc a ostatní je ve všem poslouchají. Učitel nemá žádnou šanci a žáci poslouchají pouze agresory, kteří mnohdy používají už jen neverbální komunikaci. Agresoři jsou nadšeni svojí mocí, jsou si jí dobře vědomi a v ubližování jim prakticky už nic nebrání. V tomto stádiu může dojít k těžkému ublížení na zdraví či dokonce ke smrti oběti. Nejhorší případy, které jsou známy je pálení oběti železem či dokonce zavření oběti do skříňky a následné vyhození z vyššího patra školy.

U obětí v tomto stádiu dochází k Stockholskému syndromu – nedokáží si svůj život bez agresorů představit. Už si nechávají dobrovolně ubližovat, plní příkazy či k agresorům vzhlížejí. Třída už si na ubližování také zvykla a ve všem ochotně pomáhá agresorům. Všechna předchozí stádia jsou terapeuticky řešitelná, ale bohužel toto stádium ne a je nutné rozpuštění celého kolektivu. Agresoři by měli být za toto jednání potrestáni a to nejlépe zařazením do výchovných zařízení. S obětí je pak potřeba dlouhodobě terapeuticky pracovat, ale pro většinu je to následek na celý život.

Na základních školách se setkáváme pouze s prvním a druhým stádiem a třetí je opravdu výjimečné. Na středních školách a odborných učilištích se můžeme dostat až do stádia čtvrtého a páté stádium je již ojedinělé. Šikana se většinou objevuje na místech, kde bývají žáci s problémovým chováním. (viz. Příloha 3)

2 Důvody vzniku šikany

Jedním z hlavních důvodů vzniku šikany bývá **citová deprivace žáka**. Jedná se o žáky, kterým se nedostává uspokojení potřeby bezpečí a lásky. Tato situace vede k vyhledávání jiných potřeb a jejich následné uspokojení. Dalším důvodem proč šikana vzniká je **dlouhodobý strach či napětí**, které vedou k agresivitě jedince. Tito žáci nenavazují přátelské vztahy. Někteří žáci mají **sklon k agresivnímu chování** v důsledku jejich výbušného temperamentu. Tímto způsobem si chtějí okamžitě prosadit své cíle či získat moc nad ostatními. Velmi častým důvodem ke vzniku šikany bývá **nuda** či touha po více vzrušujících zážitcích. Když se učitel žáka/žáků zeptá, jaký měli důvod k ublížení, tak ani sami nevědí a nejdnou odpoví, že z nudy. Mnohdy se někteří žáci **snaží chovat mužně** a silně. Toto chování s sebou nese skrytou agresi a sklon k násilí. Velký vliv na chování žáka má **výchovný přístup rodičů**. Nevhodná výchova (rozmazlující či moc přísná) je příčinnou násilného jednání (Gajdošová, Herenyiová, 2006, s. 211-215).

Za počátek šikany můžeme považovat právě samotnou osobnost agresorů a obětí a jejich vzájemný vztah. Někdy to dokonce může vypadat, že to tak má být, že se tihle dva spolu měli potkat a jejich vzájemné potřeby do sebe zapadají. Šikana se objevuje na místech, kde je možné to očekávat, jako jsou domovy mládeže, dětské domovy, výchovné ústavy, věznice či vojny. Zde se šikana předpokládá, a proto je důležité zvýšit ostražitost a vyzorovat jakékoli náznaky. V těchto institucích je šikana už tak zaběhnutá, že nezáleží na tom, kdo přišel a kdo odešel, ale tento problém je zde ukotven pořad. (Kolář, 2000, s. 53-54).

K tomu, aby se šikanování skutečně projevilo, je potřeba jakési souhry podmínek v oblasti biologické – dědičnost či mozek, psychologické – mimovolní duševní vlastnosti a sociologické – výchova v rodině či škole. Jedním z dalších možných spouštěčů mohou být situace, které vedou jedince k frustraci či jiným pocitům, které mu jsou nepříjemné. To pak vede k tomu, že se snaží těchto pocitů zbavit tím, že si je vybije na jiných (Kolář, 2011, s. 129-130).

Podle mého názoru nezáleží vždy jen na samotném jedinci (agresorovi), ale na ostatních, kteří jedince podpoří či nikoli. Jestliže nastane situace, že žák bude třídou odsouzen za jeho chování, dál se o to pokoušet nebude. Pokud však nalezne spojence mezi spolužáky, kteří se k němu připojí, dokáže na svoji stranu získat více a více lidí. Když je jedinec vychováván a vyrůstá v prostředí, kde jsou nadávky a násilí brány jako samozřejmost, nemůžeme se pak jeho chování divit. Výjimku však netvoří ani skupina dětí vyrůstajících v prostředí dobrém, dokonce

až příliš „rozmazlujícím“. Dítě si pak naopak myslí, že může vše a rodiče nikdy neuvěří tomu, že on by někomu ublížil.

2.1 Typologie agresorů

Zde se zaměřím na samotnou osobnost agresora. Co ho k šikanování vede a jak takového agresora můžeme poznat. Neopomenu zmínit rodiče, kteří hrají důležitou roli v jejich dospívání. Neexistuje přímo ucelená teorie, kdo vlastně agresor je, ale díky určitým vlastnostem můžeme rozpoznat několik typů agresorů. Martínek (2009, s. 136-139) rozděluje agresory na následující:

Agresor hrubý a fyzický

Tento agresor šikanuje oběti především pomocí své fyzické síly, kterou nad nimi má. Mívá radost z utrpení své oběti, což je typické pro agresory, kteří mají s fyzickým násilím zkušenosti z domova. Tito jedinci bývají doma většinou trestáni za prohřešky a ve škole si pak tresty kompenzují na oběti. Každé dítě by mělo mít ve výchově stanovena určitá pravidla – tedy co je přijatelné a co už ne. Tím se dostáváme k rozdělení rodičů na čitelné a nečitelné. Čitelní rodiče stanovují dětem pravidla a dbají na jejich dodržování, v případě nedodržení, volí vhodné tresty. Nečitelní rodiče nestanovují přesně určitá pravidla a své děti trestají, jak se jim to zrovna hodí. To samé platí i v případě pochval.

Agresor jemný a kultivovaný

Tento typ agresora velice dobře vychází s učiteli, ochotně jim pomáhá a učitelé ho mají v oblibě. Problém nastává, když učitel odejde ze třídy a agresor začne se šikanou. Nikdy neubližuje ostatním sám, ale má kolem sebe další jedince, kteří se na šikaně podílejí, a on stojí v pozadí. Pokud se na šikanu přijde, tento agresor je dokonce ochotný pomoci učiteli při vyšetřování a všechnu vinu svalí na ostatní. Jedná se o agresora, který má šikanu velmi dobře promyšlenou. Rodiče takových agresorů bývají velmi přísní, co se například týká dodržování pravidel či prospěchu ve škole.

Agresor srandista

Jedná se o jedince, který dokáže s učiteli dobře vycházet. O nudných hodinách ve škole dokáže říci něco vtipného a pobavit tak celou třídu. Když dojde na ubližování ostatním a učitel na to přijde, vymluví se, že to byla jen sranda a on to tak nemyslel. Rodiče těchto jedinců se

snaží žít svobodně a lehkomyšlně. Hranice v této rodině nejsou nastavené a dítě si pak dělá ze všeho legraci a ani si neuvědomuje, že ubližuje ostatním.

Agresor ekonom

Tento jedinec pochází z rodiny, kde jsou nejdůležitější materiální věci. Rodiče se snaží o to, aby jejich dítě bylo, co nejlepší a aby mu nic nechybělo. Tyto děti mají vše na, co pomyslí, ale bohužel nedostává se jim toho nejdůležitějšího – rodičovské lásky. Rodiče si děti dokáží jen koupit a tím je naučí jediné a to je nevážit si věci. Tím spíše si dítě neváží ani vztahů mezi lidmi. U těchto agresorů dochází k rozdělení třídy, kde na vrcholu jsou ti, co mají nejlepší mobil, počítač či značkové oblečení.

U všech typů si můžeme všimnout, že velký vliv mají rodiče. Důležitá a zároveň nezbytná je při řešení šikany spolupráce rodičů se školou. Janošová a Říčan (2010, s. 68-69) zmiňují, že většina rodičů neví, že jejich dítě šikanuje jiné děti. Je jasné, že dítě se doma s šikanováním nechlubí. Každá rodina na tento problém reaguje jinak a řeší ho po svém. Někteří to berou jako nedorozumění, kterému není potřeba dávat větší váhu. Naopak jiní se uchylují k tělesným trestům svých dětí a tím pádem u nich agresivitu podpoří. Dalším typem rodičů jsou ti, kteří v tom své děti ještě podpoří a jsou rádi, že právě na ně si nikdo nic nedovolí. Takto se i oni stávají, i když nepřímými, ale aktivními účastníky šikany. Najdou se i takoví rodiče, kteří jsou zodpovědní, ale bohužel se jim výchova v určitém období dítěte vymkla z rukou.

2.2 Typologie obětí

V této části se zaměřím na osobnost obětí. Pokud se na problém šikany přijde, tak se většinou řeší agresor – kam se umístí, co s ním, apod. O oběť, která má podstatně více následků, se už nikdo dál nestará a i samotní rodiče jsou rádi, že se problém vyřešil. Šikanu vnímají za vyřešenou, nechtějí se k ní vracet a nepřemýšlí o tom, proč zrovna jejich dítě. Stejně jako agresory, tak i oběti můžeme rozdělit podle určitých vlastností na několik typů. Martínek (2009, s. 139-141) rozděluje oběti na:

Oběť na první pohled

Tato oběť už sama o sobě vypadá jako slabá – příliš hubená či zvláštní barva vlasů. Už delší dobu bývá zamlklá, nemá potřebu si dělat kamarády, a pokud se do ní někdo naváže, neumí se bránit. Tato oběť většinou pochází z rodiny, kde je o ni přehnaný strach nebo jí rodiče tvrdí, že okolní svět je nebezpečný. Prakticky nic nesmí a tím pádem nemá vůli se o něco snažit.

Oběť „mamánek

Jedná se o jedince, jehož rodiče (většinou matky) si nedovedou představit, že jejich dítě se stává samostatným. Nejhorší, co mohou takové matky dělat je, že doprovázejí svoje dítě až do třídy, kde se s ním loučí nebo mu dokonce připraví i věci na lavici. To bývá pro ostatní děti forma jakési provokace a dítě se okamžitě stane terčem posměchu. V těchto případech pomůže nejvíce učitel, který rodičům řekne, že toto chování není nejvhodnější a jasně stanoví prostor, kam mohou a kam už ne.

Handicapované dítě

Z těchto dětí se oběť stává velmi snadno. Obzvláště v dnešní době, kdy se školství snaží o integraci handicapovaných dětí do běžných škol. Není jisté, jak budou na takové dítě reagovat ostatní žáci a zda mají vůbec přehled o tom, co to znamená mít nějaké postižení a jak se k takovému jedinci chovat. Známý příklad k tomuto typu je, že si učitel myslel, jak si žáci s postiženým dítětem hrají – ve skutečnosti si vozíčkáře posílali ve velké rychlosti z jedné strany chodby na druhou. Handicapovaným dítětem, ale nemusí být pouze takové, které má určité postižení. Mohou to být děti, které nemají značkové oblečení nebo nosí brýle. (viz. Příloha 4)

Učitelské dítě

Tyto děti jsou velmi často oběťmi a to zejména pokud rodič učí na stejné škole, kterou samo dítě navštěvuje (ještě horší je, pokud ho sám rodič učí). Nevýhodou je, že spousta dětí, takovému dítěti nevěří. Myslí si, že dítě ví, co bude v testech nebo dokonce ví, kdy bude zkoušeno. Berou ho jako „protekční“ dítě, které má vždy výhodu a nikdy nebude mít špatné známky. Další situací, kterou ostatní žáci berou za nespravedlivou je hodnocení. To dokládá známý případ, kdy jsou zkoušeni dva žáci, jeden z nich je učitelské dítěte. I když jsou oba dva žáci na stejné úrovni, zkoušení se povedlo více učitelskému dítěti, dostane tedy lepší známku. Ostatní v tom vidí nadržování a ne snahu žáka. Jediné, co lze udělat je, aby učitel neučil na škole, kde je jeho dítě.

I v případě oběti můžeme vidět, že vliv rodičů je velký. Janošová a Řičan (2010, s. 68-70) ve své knize uvádějí, že oproti rodičům agresorů se rodiče obětí o šikaně dozvídají častěji. Buď se dítě samo doma svěří, nebo jsou následky šikany tak viditelné, že je nelze přehlédnout. Kolikrát děti ani nechtějí, aby rodiče s tímto problémem zašli do školy, jelikož se bojí, že by to mohlo být ještě horší. Někdy rodiče svým dětem vyhoví a do školy nezajdou a svým dětem

dávají rady, které pro ně nejsou vůbec objektivní. Na druhou stranu jsou tu rodiče, kteří své děti podporují, netlačí na ně a spolupracují se školou. Výjimkou nejsou, ale ani rodiče, kteří po škole či po rodičích agresora chtějí náhradu škody a nenechají se jen tak odbít.

2.3 Třídní kolektiv

Pokud se šikanování objeví ve třídě, je obecně dáno, že na něm má podíl většina třídy. Agresori nejčastěji šikanují nejen pro svoje pobavení, ale také chtějí ukázat spolužákům svoji sílu a vybudovat si u nich respekt. Žáci, kteří se ocitnou ve třídě, kde probíhá šikana, tak získávají novou zkušenost. Vidí něco, co před tím pro ně bylo zakázané a stává se tak z nich přihlížející publikum. Pokud šikana trvá delší dobu (většinou měsíc a déle), stává se normálním jevem ve třídě a někteří žáci se začnou postupně přidávat na stranu agresora. Někteří zase naopak, jak už bylo zmíněno, zůstávají neutrální a jen malá část se přidá na stranu oběti. Ti, kteří se přidávají na stranu agresorů, to dělají hlavně z toho důvodu, aby získali pocit bezpečí.

Existují pouze ojedinělé případy zastánců obětí. Bývají to děti, které jsou empatické a odpovědné. Jsou velice ochotné a pomáhají spolužákům při různých situacích, a proto jsou oblíbené a mají určitý vliv. Pokud je takových žáků ve třídě většina, je velice pravděpodobné, že třída zůstane vůči šikaně odolná. Tyto zastánce spíše nalezneme v kolektivu dívek. Je zřejmé, že jak se děti zachovávají při setkání se šikanou, opět do určité míry ovlivňuje výchova a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá (Janošová, Říčan, 2010, s. 63-65).

Velkou roli v běžném životě žáků má školní a třídní klima. Mareš (2005, s. 63 in Janošová a kol., 2016 s. 308) se ke školnímu klimatu vyjadřuje takto: „*Ve školách, které pěstují společné hodnoty a jsou citlivé k potřebám dospívajících, se žáci více angažovali v učení, častěji hledali příčiny úspěchu i neúspěchu v sobě; rozdíl v prospěchu mezi žáky z různých sociálních poměrů se snižovaly, žáci se v těchto školách cítili dobře.*“ I to jak se žák cítí ve škole nebo třídě, podpoří vznik jeho agrese či nikoli. Pokud je školní klima pozitivně hodnocené, velmi úzce to souvisí s odmítnutím šikany jako takové a je velká pravděpodobnost jejího nízkého výskytu. Sociální klima určuje atmosféru probíhající ve třídě. Opět záleží na tom, jak se zde žáci cítí a jaké mají stanovené cíle či hodnoty od učitelů (Janošová a kol., 2016, s. 308-309).

2.4 Učitel

Může se stát, že i samotný učitel se stane jakýmsi spouštěčem šikany. Příkladem může být oprávněná kritika právě šikanovaného žáka. Jistě, učitel v tu chvíli neví, že je žák šikanován

a tak mu to přijde zcela normální. Bohužel tato nevinná kritika přejde v další posměch spolužáků. V některých situacích se stává, že učitel může šikanu ignorovat. Hlavním důvodem je fakt, že pokud šikanu nevyřeší, tak může být potrestán dle Metodického pokynu MŠMT (č. j. 14 514/2000-51, čl. 1). Pokud učitel nezačne šikanu řešit je velmi možné, že bude trestně stíhán pro neoznámení. Dalším trestným činem může být nadřezování či schvalování trestného činu.

To, že učitelé šikanu přehlížejí, má za následek motivování agresorů k pokračování v šikaně. Podle Fieldové (2009, s. 51-53) je tento fakt přehlížení dán nejen tím, že agresori si své násilí vybíjejí mimo jejich dohled, ale i tím, že se snaží o učitelskou přízeň, aby učitelé neměli podezření. Učitelé nemají vůbec tušení, že k šikanování dochází. Dále uvádí, že sice některé školy mají dokonce vypracované školní programy proti šikaně, ale i tak ji přehlížejí a chybí jim celoškolská strategie. Poslední skupinou učitelů jsou ti, kteří si šikanu uvědomují, snaží se navrhnout různá opatření, ale o šikaně veřejně nemluví, jen vysílají signály, že toto chování je nepřijatelné.

Většina učitelů zastává fakt, že děti si tyto problémy nejlépe vyřeší mezi sebou. Ano, určitě je dobré dát dětem prostor k vyřešení některých problémů. Bohužel v případě šikany si to děti mezi sebou opravdu nevyřeší. Dle mého názoru se agresor určitě jen tak nevzdá své zábavy z ničeho nic. Učitelé dokonce berou na vědomí jen viditelné následky, které může šikana způsobit. Může se jednat o vážnější zranění či hmotné škody. Nejhorším typem agresora, s kterým se učitelé mohou setkat, je agresor jemný a kultivovaný. Jak už bylo zmiňováno má s učitelem skvělý vztah a pro učitele bývá jen těžko uvěřitelné, že právě on je ten hlavní agresor. V tomto případě se oběti pomoc nedostane, jelikož vliv agresora na učitele je obrovský (Janošová, Říčan, 2010, s. 65-68).

3 Možnosti prevence a řešení šikany

Existuje řada prevencí a to na úrovni školy, tříd a jednotlivců. Říčan (1995, s. 71) se k prevenci vyjadřuje těmito slovy: „*Podobně jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než je později – možná už příliš pozdě – odstraňovat, nebo proti němu bojovat.*“

3.1 Prevence na úrovni školy

Tuto prevenci, která se týká celé školy Janošová a Říčan (2010, s. 111-113) rozdělují dle různých aktivit a opatření: První je **vzájemná solidarita pedagogů**, kde je jasné, že pokud spolu učitelé budou vycházet a mít mezi sebou dobré vztahy, bude to mít velmi pozitivní vliv na práci celé školy. U šikany to platí naprosto stejně, a pokud k ní dojde, je velmi důležité, aby se učitel mohl například spolehnout na ředitele či jiné kolegy, že ho podpoří. Učitel bude nejvíce potřebovat podpořit nejen před žáky a jejich rodiči, ale i před nadřízenými orgány. Dále sem patří **organizace a hustota dozoru**. Pokud je o přestávkách na chodbách více učitelů, agresori nemají tolik možností k šikaně. Nemusejí to být, ale jen učitelé, kteří mají dozor nad žáky. Jednou z možností je pověřit starší žáky, aby měli o přestávkách dohled na ty mladší. Může to být i při obědě či hrách na hřišti. Nejenže ti starší mají pocit, že jsou ochránci, ale i ti mladší vědí, že se jich nemusí bát. Ke každé škole patří **školní řád** a škola je povinná ho umístit na přehledném a pro všechny přístupném místě. Všichni žáci, ale i jejich rodiče s ním musí být seznámeni a zároveň musí být uvědomeni o sankcích, které následují za jeho porušení.

Důležitou aktivitou by měla být **etická výchova**, kde se žáci učí základním hodnotám jako je solidarita, obětavost či soucit. Nejenže by je měl učitel učit těmito hodnotám, ale zároveň jít příkladem tím, jak se k nim sám chová. V dnešní době je dětem dáván za příklad bohužel jen úspěch či výhra v nějaké soutěži. Není nikde vyznamenání za obětavost či solidaritu a to hraje významnou roli v projevu šikany. Za další by škola měla **otevřeně informovat žáky a rodiče o problému šikany**. Je to jediný způsob jak vybudovat důvěru. Hned na začátku nástupu dítěte do školy je důležité informovat, že se na škole šikana netrpí a pohrozit důsledky, které z toho mohou vyplynout. V neposlední řadě jsou velmi významné **vztahy mezi rodiči a pedagogy**, které nejsou většinou na nejlepší úrovni. Chybí zde jakási důvěra ze strany rodičů k učitelům. Nejlepším řešením jsou různá občanská sdružení rodičů, kde jsou rodiče na stejné úrovni jako škola. Rodiče mohou navrhnout své nápady a řešení nejrůznějších situací.

Co se týče vzájemné solidarity učitelů, tato oblast více méně funguje na dobré úrovni. Pokud náhodou nejsou dobré vztahy mezi učiteli, snaží se před žáky či rodiči nedávat tyto

problémy najevo. Dozor v jídelnách či na chodbách o přestávce funguje spíše na základních školách. Nejvíce se na dozor dbá na prvním stupni základní školy. Na středních školách se jen výjimečně setkáme s dozorem na chodbě. Podle mého názoru nejlépe fungující prevencí je školní řád, jelikož ho musí mít každá škola, a tudíž je k nalezení vždy na přehledném místě školy (většinou na chodbě ihned při vstupu do školy). Žáci mají k dispozici více informací o šikaně než jejich rodiče. Účastní se přednášek odborníků či učitelů, kde na konci každé přednášky je místo pro otázky či diskuzi.

3.2 Prevence na úrovni tříd

Stejně jako jsou různé aktivity na úrovni školy i zde máme pár aktivit, které Janošová a Říčan (2010, s. 115-116) rozdělují: První je **anonymní dotazník zjišťující míru šikany a sociogram**. Jedná se o velmi účinné zjištění aktuálního dění ve třídě. Dále to může být **charta třídy**, kde se většinou jedná o diskuzi nejlépe o třídnické hodině. Učitel probírá s žáky to, jak by se měl učitel k žákům chovat a jak oni k němu. Řeší se samozřejmě i to, jak by se měli žáci k sobě chovat navzájem. Formou diskuze se vlastně utvářejí jakési zásady, kterými by se měli všichni řídit.

Důležitá je i **pedagogická komunita**, při níž dochází k utváření jakési třídní komunity, kde má každý jedinec své místo. Jedná se o setkávání žáků s učitelem, alespoň jednou týdně a řeší se zde nejrůznější záležitosti. Žáci mezi sebou komunikují, dochází ke zlepšování vztahů a každý si uvědomuje city druhých. V neposlední řadě to jsou **víkendové pobyty**, které jsou výborným způsobem k poznání se navzájem. Prohlubuje se důvěra a vztahy mezi žáky a učiteli jsou na velmi dobré úrovni. Díky těmto zážitkům bývá třída více odolná vůči šikaně, a pokud k ní přeci jen dojde, dokáže se vyřešit o něco lépe.

Anonymní dotazník či sociogram využívají učitelé občanské či rodinné výchovy. Může se však stát, že jedinec se za dobu svého studia ani s jedním neseťká. Třídnické hodiny jsou dodržovány opět jen některými učiteli, a když nějaká třídnická hodina je, tak se na ní většinou řeší již vzniklý problém. Co se týká pedagogické komunity, funguje na stejném principu jako třídnické hodiny. Víkendové pobyty jsou dodržovány ve smyslu různých dvoudenních výletů či exkurzí, které se konají ke konci školního roku. Prevence je na těchto pobytech o dost větší oproti předchozím aktivitám.

3.3 Prevence na úrovni jednotlivců

Tuto prevenci už tolik nerozdělujeme jako předchozí dvě. Nejdůležitější je se zaměřit na žáky, kteří by se obětí mohli stát či dokonce v minulosti už obětí byli. Žáky pozorujeme především při běžné školní práci či o přestávkách. V případě negativního zjištění by učitel neměl váhat kontaktovat rodiče. Aby učitel, co nejlépe předešel šikaně je velmi důležitý individuální rozhovor s každým žákem. Rozumné bývá zvát si jednou týdně jednoho žáka a probírat s ním jeho nynější plány, radostné věci, smutné věci či problémy se spolužáky. Rozhovory by neměly být dlouhé, aby z žáka brzy nevyprchalo nadšení s někým si popovídat. Tyto rozhovory jsou nejlepší způsob jak rozpoznat šikanu (Janošová, Říčan, 2010, s. 117).

Existují i rady pro jednotlivce, kteří se stanou obětí šikany. Tyto rady jim mohou pomoci k tomu, aby se na šikanu přišlo, co nejdříve a nemělo to na ně negativní dopad. První radou je, že má být neústupný a agresorovi říci do očí ať toho nechá. Pokud ani toto nepomůže, měl by odejít a někomu z dospělých říci, co se stalo. Jestliže k šikaně už došlo, následující rady zní: říci to učiteli či rodičům, svěřit se kamarádovi, nesvádět vinu na sebe. Pokud se už žák někomu svěří, měl by se vyjádřit jasně a to: co se vlastně stalo, kdo to všechno viděl, kde se tento problém odehrál a zda už se žák svěřil i někomu jinému (Kyriacou, 2005, s. 33-34). Je naprosto jasné, že ne každý žák se se svým problémem bude chtít svěřit. Proto jsou všechny zmíněné body prevence velice důležité, aby samotné svěření se a zvládnutí šikany pro něj bylo snadnější.

3.4 Hradecký školní program proti šikanování

Tento program se někdy nazývá Český školní program, který zavedl Michal Kolář v rámci projektu MŠMT v roce 2003. Díky tomuto programu se mu povedlo snížit šikanování o 42,5% na škole, kde tento experiment probíhal čtyři měsíce. Ve třídách, kde na tomto experimentu pracoval menší realizační tým, se šikanování snížilo až o 50 – 70%. Sám Kolář srovnává výsledky programu jen s tím nejúspěšnějším preventivním programem na světě a to je Preventivní program proti šikanování od profesora Dana Olweuse, který pochází z Norska. Ten dokázal snížit šikanování za 2 roky o 50% a to jak u dívek, tak u chlapců. Z tohoto důvodu se Kolář srovnává právě s tímto programem, jelikož výsledky jiných programů snižují šikanování nejvíce o 15%. Program byl zaváděn v roce 2005-2007 do 17 škol v projektu Minimalizace šikany, kde Michal Kolář byl odborným garantem. Výsledkem z prvních škol bylo snížení šikanování o 21%. Do roku 2012 prošlo tímto programem okolo 120 škol, které se i nadále věnují prevenci šikany.

A jak vlastně program vypadá? Zahrnuje v sobě především první pomoc a celkovou léčbu skupiny. Nejlépe tento program využijeme ve školním prostředí, kde fungují nejrůznější školní setkání či rada školy a kde je nejlepší zázemí proti výskytu šikany. Aby byla šikana, co nejmenší je velmi důležité vytvořit dobré sociální klima – kamarádké a bezpečné. Na tomto základu se pak dá budovat speciální program proti šikanování. Nutností je, aby i učitelé byli ochotni pracovat jako tým všichni společně a mít odhodlání pozitivně přispět. Na úplném začátku tvorby programu musíme využít metody, které se týkají první pomoci, léčby třídní skupiny a celoškolských aktivit. Realizace tohoto programu závisí na přístupu školy, která však musí počítat s tím, že i přesto se šikana může objevit.

Důležité jsou dva určující znaky programu – celoškolský rozměr a zaměření na speciální prevenci. Celoškolským rozměrem se myslí zapojení všech pedagogů. Velmi nezbytné je program začlenit do školního vzdělávacího programu a to z hlediska řízení školy, vzdělávání pracovníků školy a preventivněvýchovné a vzdělávací činnosti žáků. Zaměření na speciální prevenci se věnuje pouze šikaně a jejímu řešení. Patří sem primární prevence, kde se žáci učí předcházet šikaně a řešit jí. Tato prevence by měla být prováděna při třídnických hodinách či při hodinách jako je občanská nebo rodinná výchova. Druhá je sekundární prevence, která se zabývá počátkem šikany. Zaměřuje se na to, aby učitelé či výchovní poradci dokázali včas rozpoznat začínající šikanu. Dále je potřeba, aby tito zaměstnanci uměli spolupracovat například s policií, pokud se šikana dostane do dalších stádií.

Každý program by měl podle Koláře obsahovat 13 klíčových komponentů:

- Zmapování situace – evaluace (před zavedením programu a po něm a také v jeho průběhu).
- Motivování pedagogů pro změnu.
- Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů.
- Užší realizační tým (ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, metodik školní prevence, metodik programu školu podporující zdraví, řešitel projektu).
- Společný postup při řešení šikanování.
- Prevence v třídních hodinách.
- Prevence ve výuce.

- Prevence ve školním životě mimo vyučování.
- Ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný vnitřní řád, účinné dozory učitelů).
- Spolupráce s rodiči (seznámení rodičů s bojem školy proti šikaně).
- Školní poradenské služby.
- Spolupráce se specializovanými zařízeními.
- Vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů škol na spolupráci při řešení šikany).

Každý komponent má v programu svojí roli a dohromady tak tvoří celkovou podobu programu. Například společný postup při řešení šikanování je závislý na tom, jak spolu učitelé umí spolupracovat a jak jsou připraveni. Velmi důležité je, aby dokázali odhadnout, v jakém stádiu se šikana nachází a jaká je její forma a na základě toho zvolit vhodné způsoby k jejímu řešení. Podle Týdeníku ŠKOLSTVÍ (2010, číslo 16) nejsou učitelé motivováni nejen kvůli platu, ale hlavně kvůli nevhodnému chování žáků a jejich nezájmu o učení. Motivovat učitele je možné na různých poradách, kde se sami mohou podílet na tvorbě různých řešení. Největší motivací pro učitele není finanční odměna, ale pochvala, poděkování či uznání.

Na závěr zmíním pár aktivit, které vedou ke správnému efektu programu. Jako první sem patří kvalitní připravenost učitelů, kteří jsou schopni řešit stádia šikany sami či dokáží vhodně spolupracovat s odborníky. Musejí být schopni poskytnout základní opatření při výskytu šikany a tyto situace zvládat. Dále musí být zmapována šikana na celé škole, aby bylo jasné v jakém stádiu určitá šikana je a aby bylo možné zvolit vhodný způsob léčby. Jelikož se tento program osvědčil a má více než skvělé výsledky je velmi nezbytné, aby byl zaveden do co nejvíce a postupem času možná do všech škol (Kolář, 2011, s. 256-276, Říčan a kol., 2009, s. 13-24).

3.5 Možná řešení šikany

Tato kapitola je spíše zamyšlení o samotném řešení šikany. Základní otázkou je, zda vůbec nějaké řešení existuje a pokud ano lze ho dosáhnout všude? Myslím si, že řešení, které by opravdu fungovalo a bylo stoprocentní, není. Hodně důležitá je tedy prevence díky, které potom lépe dosáhneme vyřešení daného problému. Bohužel můj názor na prevenci je takový, že čím více jí je, tím se nesnižují různé problémy a spíš jich je více, než tomu bylo dříve. Chtěla

bych však zdůraznit, že Kolář (2011, s. 262) poukazuje na intervenci ve škole, která pravděpodobně přispívá k řešení šikany ve škole. Dosvědčit to může hlavně svým Hradeckým školním programem či jinými zahraničními programy, jak už bylo zmíněno. Určité cesty k vyřešení tu tedy jsou, ale je to spíše běh na dlouho trať, na jehož konci se nemusíme shledat s pozitivním úspěchem. Metodický pokyn MŠMT (č. j. 14 514/2000-51, čl. 4, s. 5) uvádí *„odhalení šikany bývá někdy velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.“*

Škola by za žádných okolností s řešením šikany neměla otálet a její postup by měl být rychlý. Pokud se nejedná o nějak zvláště vážnou šikanu, tak o trestech rozhoduje ředitel školy, třídní učitel a ostatní učitelé. K trestům se uchyluje tehdy, pokud se nepodaří smíření u obou stran. Když už se jedná o závažnější šikanu, kde tresty jsou naprosto nevyhnutelné, navrhuje řešení pedagogická rada a poté je svolána výchovná komise. Rodiče oběti bývají s rozhodnutím ředitele či výchovné komise seznámeni jako první. Ředitel dále oznamuje své rozhodnutí či rozhodnutí výchovné komise celé třídě. Poté už následuje dlouhodobá spolupráce s celou třídou.

Velkou úlohu při řešení šikany mají rodiče obou stran. Většina rodičů agresorů informaci o násilném chování svého dítěte na poprvé nechce uvěřit. Když však všechny okolnosti vedou k tomu, že to tak je, tak rodiče alespoň doufají, že jejich dítě bylo k šikaně donuceno a nebylo tím, kdo to celé vymyslel. Nejlepším způsobem jak by se měli rodiče zachovat je, oznámit mu, že toto už je vážné provinění a nejde to jen tak snadno přehlédnout jako špatnou známku či nevinné poškádlení. Pozitivní reakcí dítěte na situaci by měl být opravdový pocit viny či dokonce pláč. V tomto případě by se to už nemělo připomínat, ale na trest samozřejmě nezapomenout. Agresor by se měl oběti omluvit a rodiče agresora by se měli omluvit rodičům druhé strany a ujistit je, že se to už nikdy nebude opakovat. Pokud se jedná o závažnější formu šikany, kde se dítě dopustilo duševní újmy oběti, je třeba najít chyby ve výchově. Dobré bývá v těchto situacích vyhledat nějakou odbornou pomoc – psycholog či ambulantní oddělení Střediska výchovné péče. Důležité je nezapomínat, že není ostudou mít dítě agresora, ale pokusit se mu pomoci vyznat se v sobě samém.

Rodiče oběti se po zjištění šikany, snaží své dítě, co nejvíce ochránit. Určitě není dobré spoléhat se jen na školu, ale zkusit s dítětem o všem mluvit doma a v klidu. Na místě je přemýšlet o přeřazení dítěte do jiné školy nebo alespoň do jiné třídy. Dobrým způsobem jak

své dítě vrátit do normálního chodu a přivést ho na jiné myšlenky jsou nejrůznější výlety či rozvoj jeho koníčků. Určitě mu nepomůže, když ho budou rodiče či jiní příbuzní litovat. Rodiče by se také měli snažit, aby jejich dítě nezačalo mít nedůvěru v lidi a pokusit se ukázat, že ne všichni jeho vrstevníci jsou stejní jako agresori. Opět je dobré přijmout radu od odborníků, a pokud je zapotřebí posílat dítě na pravidelná sezení například s psychologem. Dítě, které se stalo obětí šikany, sice může být uzavřenější či více citlivé, ale s pomocí rodičů a blízkých se může stát odvážnějším a silnějším člověkem (Janošová, Říčan, 2010, s. 105-109).

4 Popis metodologie práce

Praktická část je provedena kvantitativním výzkumným šetřením, které zjišťuje vnímání šikany očima žáků středních škol v Královéhradeckém kraji. Výzkumné šetření proběhlo dotazníkovou formou na čtyřech vybraných středních školách.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Problematika šikany je téma, které by se nemělo opomíjet, jelikož se může kdykoli týkat každého z nás. V dnešní době dochází k nárůstu násilí spojeného se šikanou u čím dál mladších dětí. Hlavním výzkumným cílem této bakalářské práce je zjistit, zda žáci na střední škole mají zkušenosti se šikanou, v jaké formě se s ní setkávají a jestli mají dostatek informací o šikaně. Dále zjišťuji, komu by se s tímto problémem svěřili a zda vědí jak se při šikaně zachovat.

4.2 Výzkumné problémy

Z cílů práce vyplývají následující výzkumné otázky.

Hlavní výzkumný problém:

- Mají žáci na střední škole zkušenosti se šikanou?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Kde nejčastěji se žáci se šikanou setkávají?
- Mluví žáci ve škole o šikaně?
- Vědí žáci, jak se zachovat, když se oni sami nebo někdo v jejich okolí stane obětí šikany?
- Mají žáci dostatek informací o šikaně?
- S jakou formou šikany se žáci setkali?

4.3 Hypotézy

Hypotéza je vědecký předpoklad. Jedná se o předběžnou, prozatímní a pokusnou odpověď na stanovený problém (výzkumné otázky). Hypotézy jsou tedy výroky (předpoklady) o vztazích mezi proměnnými a na jejich základě se potvrzují či vyvracejí naše tvrzení (Gavora, 2000, s. 50). Po stanovení výzkumných otázek a cílů výzkumu, jsem zvolila čtyři hypotézy, které by mé tvrzení měly potvrdit či vyvrátit.

Zvolené hypotézy:

Hypotéza 1: Typ školy ovlivňuje četnost zkušeností se šikanou.

Hypotéza 2: Chlapci na střední škole mají více zkušeností se šikanou než dívky.

Hypotéza 3: Žáci vyšších ročníků se s problémem šikany svěřují častěji kamarádům než žáci nižších ročníků.

Hypotéza 4: Dívky na střední škole se setkávají s verbální formou šikany častěji než chlapci.

4.4 Metoda sběru dat a výběr respondentů

Pro sběr dat byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Dotazník se skládá ze vstupní části a deseti otázek, které jsou uzavřené, polouzavřené a škálové. Dotazník jsem si zvolila, protože jeho výhodou je rychlá a snadná administrace a mohla jsem získat velké množství dat v krátkém čase. Po zpracování dotazníku jsem potřebný počet vytiskla a donesla do čtyř vybraných škol v Královéhradeckém kraji. Sběr dat proběhl v lednu a únoru 2017 na vybraných školách.

Respondenty byli žáci Střední školy informatiky a služeb ve Dvoře Králové nad Labem – obor Informační technologie a učební obor Kadeřník/Vizážista, Gymnázia ve Dvoře Králové nad Labem, Střední odborné školy a středního odborného učiliště Vocelova v Hradci Králové a Gymnázia Jaroslava Žáka v Jaroměři. Jednalo se o žáky (chlapce i dívky) 1., 2, 3. a v případě maturitních oborů 4. ročníků středních škol. Sama jsem vybrané školy navštívila a dotazníky zde rozdala a poté vybrala. Vždy jsem byla s učiteli domluvená, kolik dotazníků si mám přibližně přinést podle počtu žáků v jednotlivých třídách. Celkem jsem rozdala 306 dotazníků a také se mi jich 306 vrátilo zpět. Všechny dotazníky byly správně vyplněné a přístup všech žáků pozitivní.

4.5 Realizace výzkumného šetření

Jako první jsem vybrala vhodné střední školy. Ve Dvoře Králové nad Labem bydlím a tak jsem neváhala vybrat všechny střední školy v tomto městě. Poté mi přišlo vhodné vybrat další střední školy z většího města, tudíž v Hradci Králové. Ke konci prosince 2016 jsem kontaktovala ředitele všech vybraných škol prostřednictvím e-mailu. Všude se mi dostalo pozitivních odpovědí až na jednotlivá gymnázia v Hradci Králové. Zde mi nebylo umožněno dotazníky rozdat, a proto jsem vybrala gymnázium Jaroslava Žáka v Jaroměři.

V lednu 2017 jsem jako první navštívila střední školu ve Dvoře Králové nad Labem. Zde jsem nekomunikovala s ředitelem, ale s jednou paní učitelkou, která byla velice ochotná a vstřícná. Ráda mi na všechno odpověděla a domluvila mi rozdání dotazníků v hodinách jiných vyučujících. Na této škole jsem s komunikací neměla žádný problém. Druhá škola, kterou jsem navštívila, bylo Gymnázium ve Dvoře Králové nad Labem. Opět jsem nekomunikovala s ředitelem, ale se zástupcem ředitele. V této škole jsem se nesetkala s tak pozitivními reakcemi jako na škole předchozí, ale byla jsem ráda, že zde mohu dotazníky rozdat.

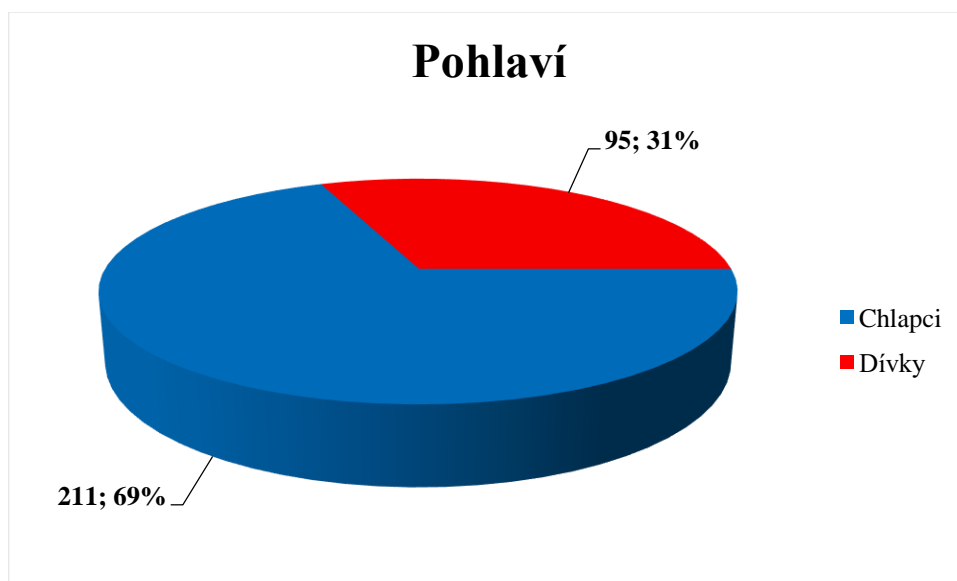
Třetí škola byla v Hradci Králové, kde jsem komunikovala se zástupcem ředitele. Do této školy jsem musela jet třikrát, jelikož ne vždy byly všechny třídy přítomny a tak se mi celé šetření protáhlo. Poslední a čtvrtou školou bylo gymnázium v Jaroměři, kde jsem poprvé komunikovala s ředitelem školy. Dokonce mě po škole provedl a sdělil mi zajímavost, že se u nich natáčela jedna část filmu *Něžné vlny*. Přístup ředitele této školy byl opravdu skvělý a dokonce projevil zájem o výsledky z mého výzkumu.

Sběr dat jsem ukončila ke konci února 2017. Jelikož jsem měla opravdu velký počet dotazníků, tak jsem je potřebovala, co nejrychleji zpracovat. Nejdříve jsem si vzala postupně jednotlivé dotazníky z jednotlivých tříd a každé odpovědi čárkovala na prázdný dotazník, nakonec jsem všechna data zapsala do tabulek, které jsem si vytvořila na počítači.

4.6 Vyhodnocování výsledků šetření a interpretace dat

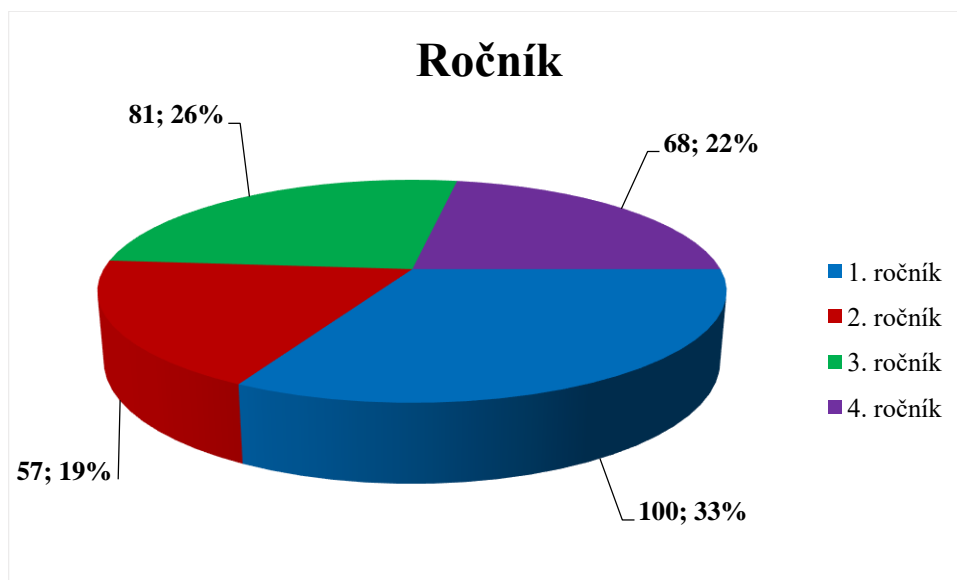
Návratnost dotazníků byla 100%. V úvodu dotazníku jsem použila faktografické otázky, kde měli žáci vyplnit pohlaví, ročník a typ střední školy, na které studují. Pro každou otázku v dotazníku je zobrazen graf, který vyjadřuje výsledky a následuje jejich stručný popis.

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

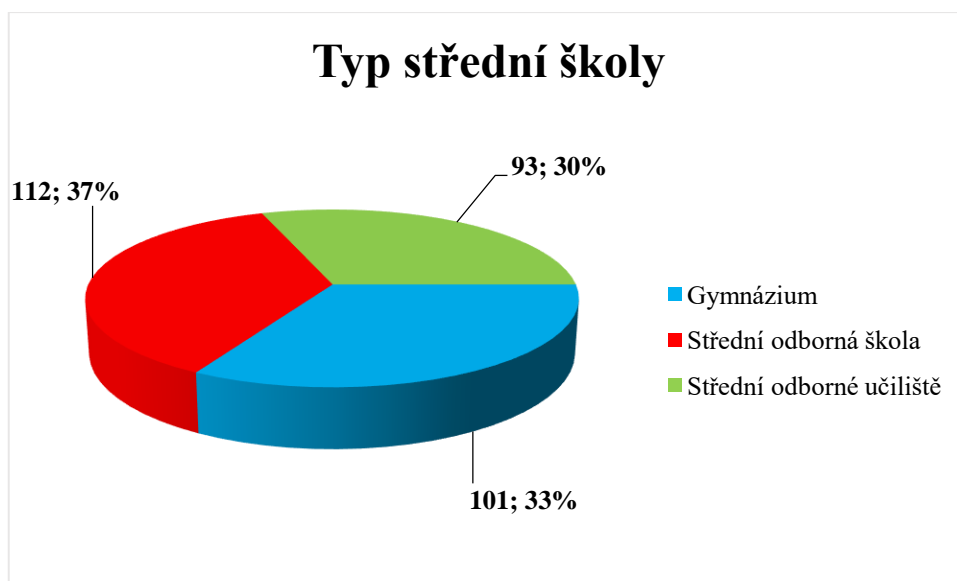
První graf zobrazuje zastoupení dívek a chlapců ve výzkumném souboru. Výzkumu se zúčastnilo 211 chlapců a 95 dívek. Z grafu lze vyčíst, že chlapci jsou ve výzkumu zastoupeny výrazně více než dívky. Více chlapců bylo zvoleno záměrně, jelikož předpokládám, že u chlapců je výskyt šikany větší než u dívek.

Graf č. 2 – Ročník, který žáci navštěvují

Druhý graf znázorňuje ročník, ve kterém žáci studují. Nejvíce rozdaných dotazníků bylo v 1. ročníku a to 100 (33%), dále ve 3. ročníku 81 (26%). Ve 4. ročníku jich bylo rozdáno 68 (22%) a nejméně ve 2. ročníku 57 (19%).

Graf č. 3 – Typ střední školy, na které žáci studují

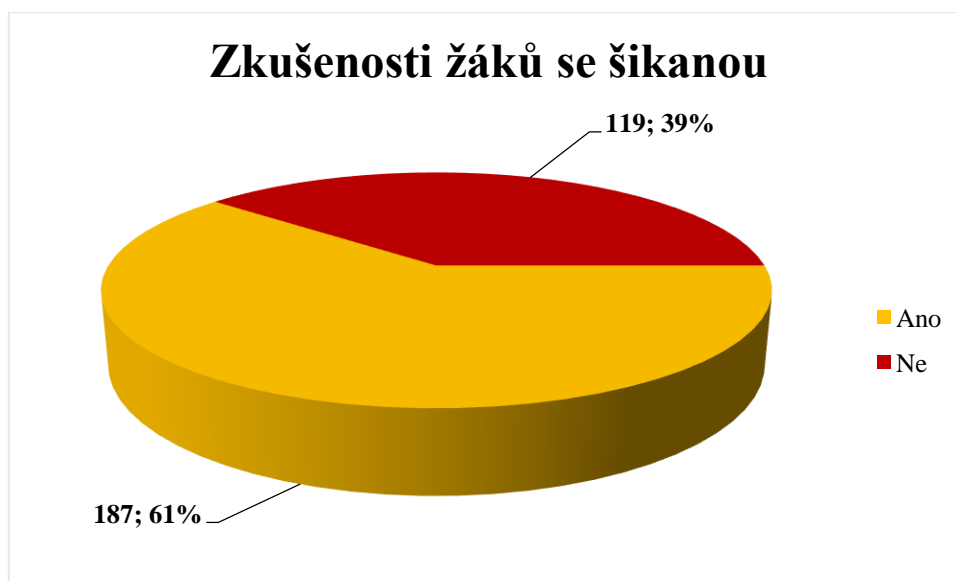
Poslední faktografická otázka se týkala typu střední školy, kterou žáci navštěvují. Z grafu je patrné, že nejvíce dotazníků bylo rozdáno na střední odborné škole a to 112 (37%). Následuje gymnázium se 101 respondenty (33%) a nejméně respondentů bylo ze středního odborného učiliště 93 (30%).

Graf č. 4 – Setkání žáků s pojmem šikana

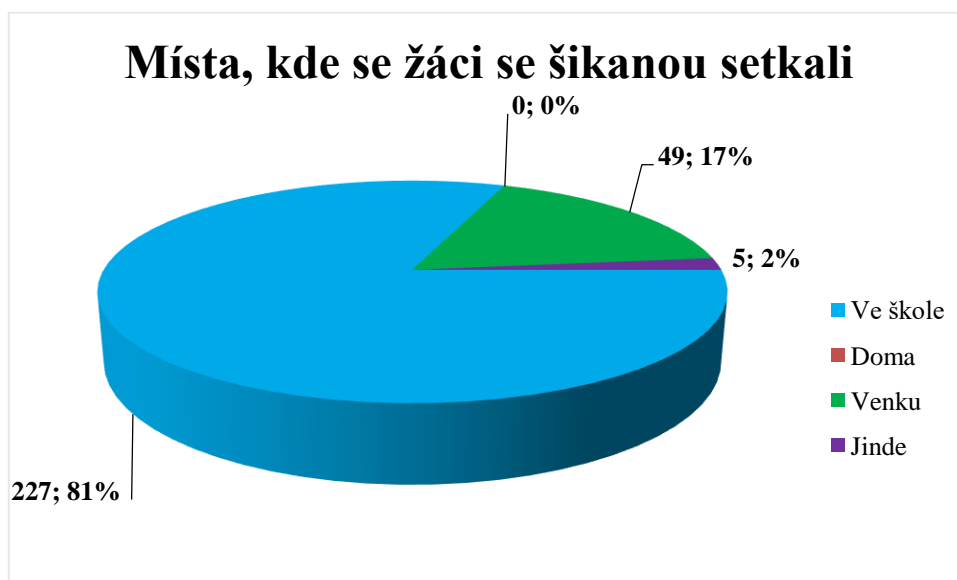
První otázka v dotazníku zjišťovala, zda se žáci někdy s pojmem šikana setkali. Jak je na první pohled vidět, téměř většina dotazovaných se s tímto pojmem setkala a to 283 (92%) respondentů. Pouhých 23 (8%) dotazovaných se s tímto pojmem nikdy nesetkalo.

Graf č. 5 – Zkušenosti žáků se šikanou

Druhá otázka v dotazníku zjišťovala zkušenosti žáků středních škol se šikanou. Více než polovina dotazovaných 187 (61%) potvrdila zkušenosti s tímto problémem. Zbývajících 119 (39%) respondentů žádné zkušenosti se šikanou nemělo. Je velmi zarážející, že více jak polovina žáků, má se šikanou nějakou zkušenost vzhledem k existenci nejrůznějších preventivních programů.

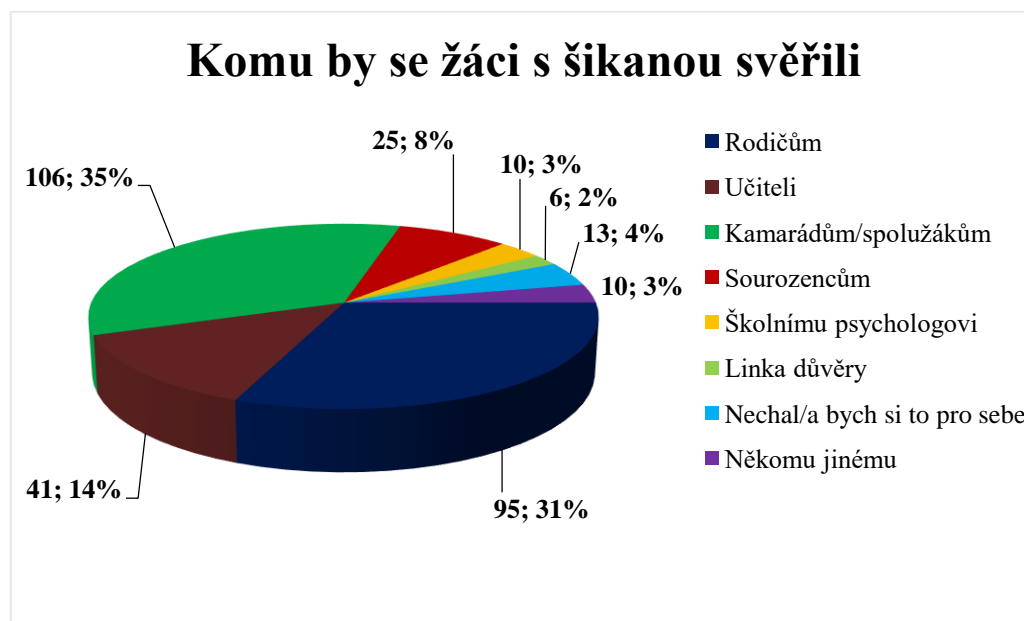
Graf č. 6 – Místa, kde se žáci se šikanou setkali

Další otázka se zabývala místy, kde se žáci se šikanou setkali a můžeme vidět, že většina se s šikanou setkala právě ve škole a to 227 (81%) žáků. Venku se s šikanou setkalo 49 (17%) žáků a doma nikdo z dotazovaných. Na jiných místech se s šikanou setkalo 5 (2%) žáků, kteří

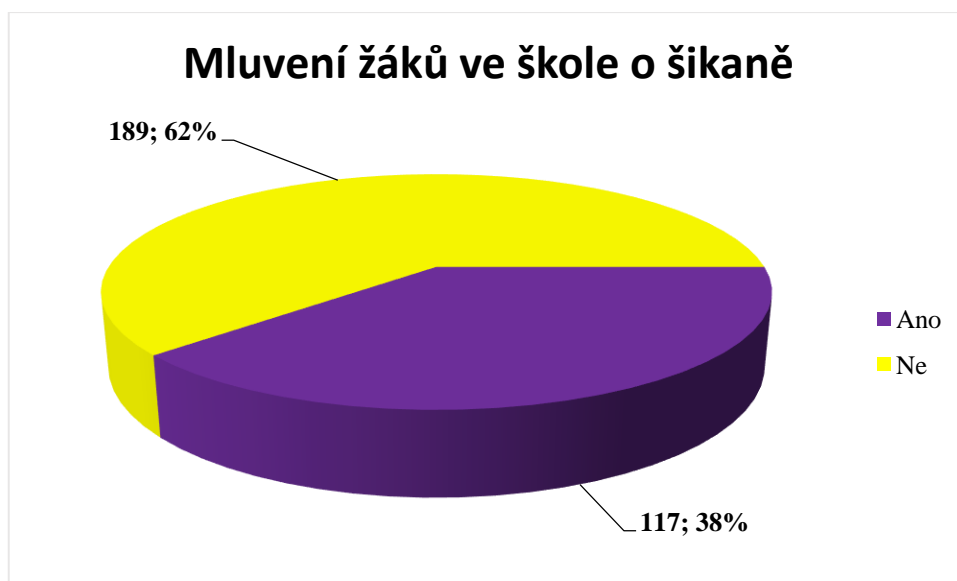
měli totožnou odpověď a to internet. Rozdíl v počtu oproti předchozímu grafu může být dán subjektivním vnímáním, neosobní zkušeností nebo žáky vedl jiný důvod k zatržení. Dalším znepokojujícím zjištěním, je fakt, že téměř většina studentů se setkala se šikanou ve škole, kde se dá opět poukázat na nejrůznější preventivní programy, kterými by měly být školy vybaveny.

Graf č. 7 – Komu by se žáci s šikanou svěřili

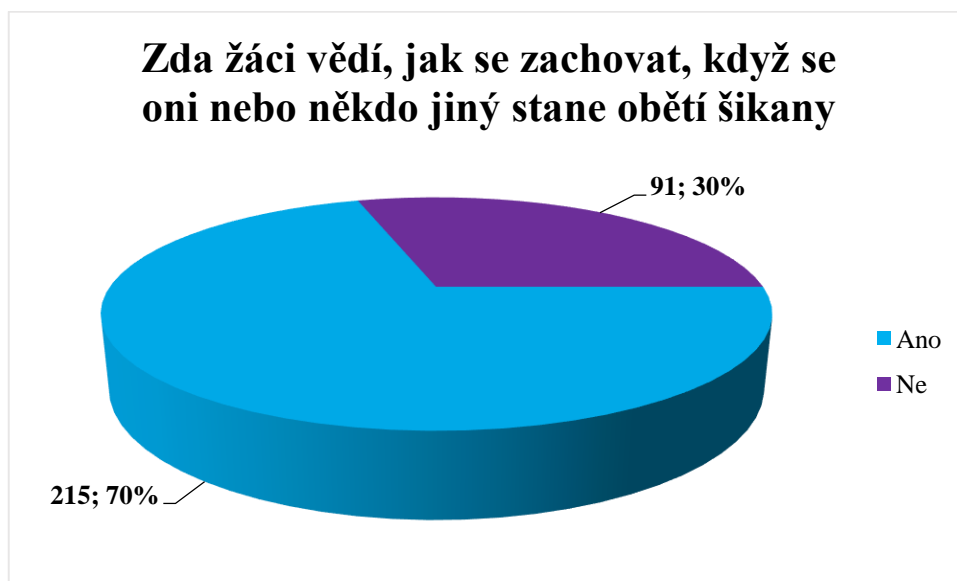
Nejvíce žáků by se s šikanou svěřilo kamarádům či spolužákům a to 106 (35%). Překvapivé bylo, že těsně po kamarádech by se žáci svěřili rodičům, kde takto odpovědělo 95 (31%), jelikož dotazníky byly rozdávány na středních školách, kde jsou děti v adolescentním věku a jejich vztah s rodiči většinou nebývá tak blízký jako na základní škole. Čekala jsem, že nejvíce to budou kamarádi, ale rodiče bych hned poté nečekala. Učiteli by se svěřilo 41 (14%) a sourozencům 25 (8%) žáků. Nejméně žáků by se svěřilo školnímu psychologovi 10 (3%) nebo by zavolalo na linku důvěry 6 (2%). Nechat si šikanu pro sebe by zvolilo 13 (4%) žáků. Někomu jinému než bylo na výběr v dotazníku, by se svěřilo 10 (3%) a to především příteli/přítelkyni, trenérovi či prarodičům. Velmi závažně hodnotím, že učiteli či školnímu psychologovi by se svěřilo opravdu málo žáků, pokud uvážíme, že žáci stráví ve škole třetinu dne a měli by mít tedy větší důvěru v učitele či školního psychologa.

Graf č. 8 – Mluvení žáků ve škole o šikaně

Další otázka zjišťovala, zda žáci ve škole o šikaně mluví a pokud ano, při jakých příležitostech. Z grafu je vidět, že 189 (62%) žáků odpovědělo, že ve škole o šikaně nemluví. Příčinou těchto odpovědí mohlo být i to, že se jim nechtělo vypisovat při jakých příležitostech. Žáků, kteří odpověděli, že o šikaně ve škole mluví, bylo 117 (38%). Mezi nejčastější příležitosti, při kterých o šikaně hovoří, patří vyučování, třídnické hodiny, základy společenských věd nebo když už k tomuto problému dojde.

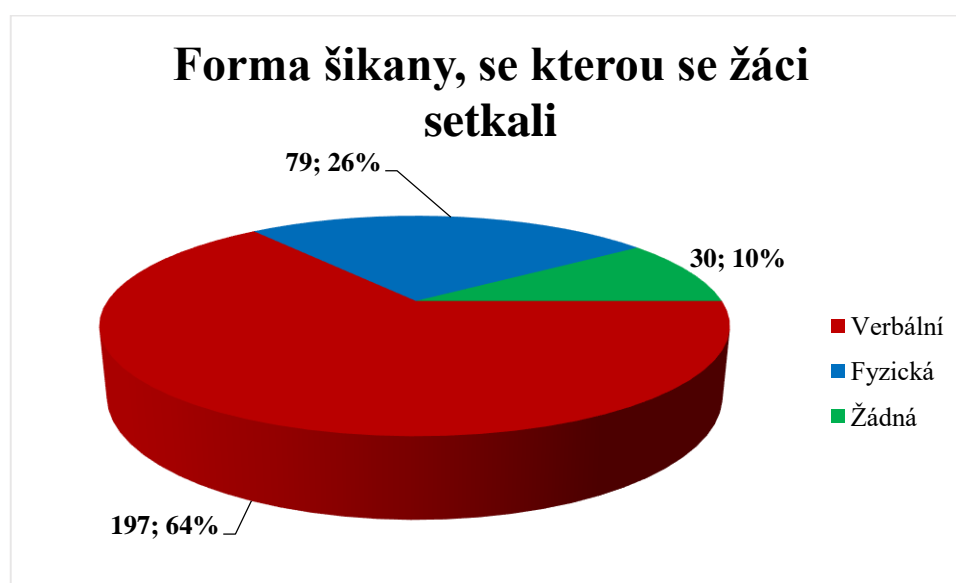
Graf č. 9 – Zda žáci vědí, jak se zachovat, když se oni nebo někdo jiný stane obětí šikany

Tento graf vyjadřuje, jestli žáci vědí, jak se zachovat, když se oni nebo někdo jiný v jejich okolí stane obětí šikany. Pozitivní je, že většina 215 (70%) žáků ví, jak by se zachovali.

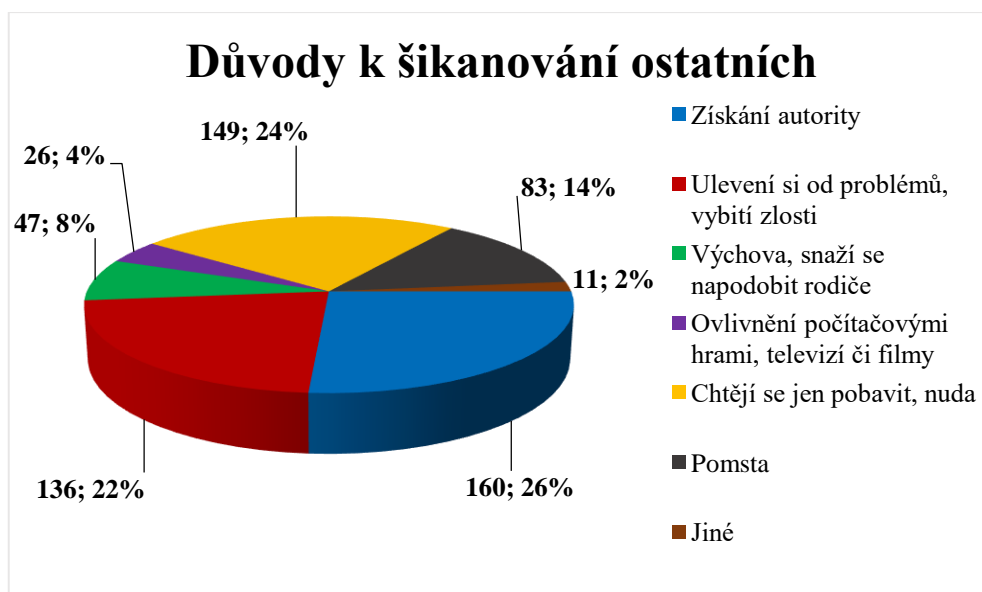
Stále je, ale velký počet těch, kteří to nevědí a to 91 (30%). K této otázce se pojila podotázka, kde měli žáci napsat, jak by se tedy zachovali. Nejčastěji by se žáci v této situaci někomu svěřili a řekli to někomu dospělému (většinou učiteli). Pokud by se to týkalo někoho jiného, tak by se mu snažili pomoci a také by to okamžitě nahlásili. Převažovali i odpovědi, že by to dotyčnému oplatili nebo by se sami nějakým způsobem bránili. Oproti grafu č. 7 nastávají nejasnosti, kde žáci učitele uváděli až na třetí místo a zde by se mu svěřili jako prvním. Myslím si, že žáci by se svěřovali právě učiteli, pokud by se jednalo o jejich kamarády, ale pokud by se jednalo o ně, raději by se svěřili svým kamarádům.

Graf č. 10 – Forma šikany, se kterou se žáci setkali

Nejvíce se žáci setkali s verbální formou šikany (ve smyslu nadávek, urážení, posmívání se, atd.) a to 197 (64%). S fyzickou formou šikany se setkalo 79 (26%) a s žádnou 30 (10%). Odpověď s žádnou kroužkovali převážně ti, kteří v druhé otázce odpověděli, že nemají žádné zkušenosti se šikanou.

Graf č. 11 – Důvody k šikanování ostatních

Tento graf znázorňuje důvody k šikanování ostatních z pohledu žáků. Bohužel jsem k této otázce nenapsala, že si žáci mohou vybrat jen jednu odpověď, tak skoro všichni zakroužkovali 2 a více odpovědí. Nejčastější odpovědí bylo získání autority, kde takto odpovědělo 160 (26%) žáků. Hned poté následovala odpověď, že se chtějí jen pobavit a šikanují z nudy 149 (24%) a skoro na stejné úrovni byla odpověď, že si snaží ulevit od problémů 136 (22%). Velký počet žáků odpověděl, že jedním z důvodů může být pomsta 83 (14%). Mezi jiné důvody, které nebyly v nabídce, žáci napsali například závist či snaha přebrat kamarády.

Graf č. 12 – Zda mají žáci dostatek informací o šikaně

Poslední graf vyjadřuje, zda si respondenti myslí, že mají žáci na střední škole dostatek informací o šikaně. Kladně odpovědělo 223 (73%) žáků a negativně 83 (27%). Ti, kteří si myslí, že žáci nemají dostatek informací, měli napsat, jak by se tato situace dala zlepšit. Hodně žáků se shodovalo v odpovědích, že by se o šikaně mělo více mluvit, pořádat nejrůznější přednášky či na to vyčlenit speciální hodiny. Překvapivé odpovědi byly těch, kteří si myslí, že se to zlepšit nedá a agresoři si to nikdy nepřiznají.

Tabulka č. 1 – Jak často se žáci na střední škole setkávají s určitým typem šikany

Typ šikany	Každý den	1-2krát týdně	1-2krát měsíčně	Nikdy
Ignorování	85	52	48	121
Pomluvy	141	66	44	55
Posmívání se, urážení	119	79	45	63
Výhrůžky po telefonu, e-mailu, apod.	10	7	35	254
Ničení či brání věcí (např. oblečení, svačina)	24	17	56	209
Vyhrožování - zmlácením, ...	25	19	55	207
Tělesné ubližování (kopání, fackování, ...)	25	19	24	238
Nežádoucí dotýkání, sexistické narážky	39	16	37	214

V desáté a poslední otázce dotazníku měli žáky křížkem označit, jak často se na jejich škole setkávají s určitým typem šikany. Jak je z tabulky patrné každý den se žáci mohou setkat s pomluvami, urážkami a posmíváním se. Nejméně a to mě opravdu na dnešní dobu překvapilo,

se setkávají s výhrůžky po telefonu či e-mailu. Málo se setkávají i s fyzickou šikanou a tak můžeme vidět, že verbální převažuje. Souhlasí to tedy s tím, co zakroužkovali v otázce 7 - S jakou formou šikany jste se setkali? V neposlední řadě mě překvapilo, že se žáci setkávají s nežádoucím dotýkáním či sexistickými narážkami o něco více než s fyzickou šikanou. Tabulku jsem zvolila spíše pro zajímavost.

4.7 Statistické ověření hypotéz

Pro ověření hypotéz byla použita metoda chí-kvadrát testu nezávislosti v kontingenčních tabulkách. Všechna ověření byla prováděna na hladině významnosti 1%.

Hypotéza 1: Typ školy ovlivňuje četnost zkušeností se šikanou.

Empirické četnosti			
Typ školy	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne	Celkem
Gymnázium	74	27	101
Střední odborná škola	88	24	112
Střední odborné učiliště	69	24	93
Celkem	231	75	306

Teoretické četnosti		
Typ školy	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne
Gymnázium	76,25	24,75
Střední odborná škola	84,55	27,45
Střední odborné učiliště	70,21	22,79

Testové kritérium		
Typ školy	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne
Gymnázium	0,0664	0,2045
Střední odborná škola	0,1408	0,4336
Střední odborné učiliště	0,0209	0,0642

α = hladina významnosti

TK = testové kritérium

KH = kritická hodnota

N_{ij} = zjištěné četnosti (empirické)

$\frac{N_{i+} * N_{+j}}{n}$ = očekávané četnosti (teoretické)

r = řádky

s = sloupce

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X)P(Y)$$

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = \chi^2 = \sum_{\text{tabulka}} \frac{(\text{emp-teor})^2}{\text{teor}} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(N_{ij} - \frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}\right)^2}{\frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}} = 0,9304$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \times (s-1)) = 9,21034$$

Rozhodovací pravidlo = $TK < KH$.

Hodnota testového kritéria je 0,9304 a kritická hodnota je 9,21034. Testové kritérium je nižší než kritická hodnota a z tohoto důvodu přijímám nulovou hypotézu H_0 a alternativní hypotézu H_1 zamítám. Na základě získaných výsledků **nepřijímám hypotézu 1: Typ školy ovlivňuje četnost zkušeností s šikanou.**

Hypotéza 2: Chlapci na střední škole mají více zkušeností se šikanou než dívky.

Empirické četnosti			
Pohlaví	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne	Celkem
Chlapci	107	104	211
Dívky	80	15	95
Celkem	187	119	306

Teoretické četnosti		
Pohlaví	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne
Chlapci	128,94	82,05
Dívky	58,05	36,94

Testové kritérium		
Pohlaví	Zkušenost - ano	Zkušenost - ne
Chlapci	3,733	5,87
Dívky	8,295	13,031

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X)P(Y)$$

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = \chi^2 \sum_{\text{tabulka}} \frac{(\text{emp-teor})^2}{\text{teor}} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(N_{ij} - \frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}\right)^2}{\frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}} = 30,929$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \times (s-1)) = 6,63490$$

Rozhodovací pravidlo = $TK > KH$

Hodnota testového kritéria je 30,929 a kritická hodnota je 6,63490. Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota a z tohoto důvodu přijímám alternativní hypotézu H_1 a nulovou hypotézu H_0 zamítám. Na základě získaných výsledků **přijímám hypotézu 2: Chlapci na střední škole mají více zkušeností s šikanou než dívky.**

Hypotéza 3: Žáci vyšších ročníků se s problémem šikany svěrují častěji kamarádům než žáci nižších ročníků.

Empirické četnosti			
Ročník	Kamarádi	Někdo jiný	Celkem
Nižší (1. - 2. ročník)	47	110	157
Vyšší (3. - 4. ročník)	59	90	149
Celkem	106	200	306

Teoretické četnosti		
Ročník	Kamarádi	Někdo jiný
Nižší (1. - 2. ročník)	54,39	102,61
Vyšší (3. - 4. ročník)	51,61	97,29

Testové kritérium		
Ročník	Kamarádi	Někdo jiný
Nižší (1. - 2. ročník)	1,004	0,532
Vyšší (3. - 4. ročník)	1,058	0,561

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X)P(Y)$$

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = \chi^2 = \sum_{\text{tabulka}} \frac{(\text{emp}-\text{teor})^2}{\text{teor}} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(N_{ij} - \frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}\right)^2}{\frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}} = 3,155$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \times (s-1)) = 6,63490$$

Rozhodovací pravidlo = $TK < KH$

Hodnota testového kritéria je 3,155 a kritická hodnota je 6,63490. Testové kritérium je nižší než kritická hodnota a z tohoto důvodu přijímám nulovou hypotézu H_0 a alternativní hypotézu H_1 zamítám. Na základě získaných výsledků **nepřijímám hypotézu 3: Žáci vyšších ročníků se s problémem šikany svěřují častěji kamarádům než žáci nižších ročníků.**

Hypotéza 4: Dívky na střední škole se setkávají s verbální formou šikany častěji než chlapci.

Empirické četnosti			
Pohlaví	Verbální - ano	Verbální - ne	Celkem
Chlapci	110	101	211
Dívky	87	8	95
Celkem	197	109	306

Teoretické četnosti		
Pohlaví	Verbální - ano	Verbální - ne
Chlapci	135,84	75,16
Dívky	61,16	33,84

Testové kritérium		
Pohlaví	Verbální - ano	Verbální - ne
Chlapci	4,915	8,884
Dívky	10,92	19,73

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X)P(Y)$$

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = \chi^2 = \sum_{\text{tabulka}} \frac{(\text{emp}-\text{teor})^2}{\text{teor}} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(N_{ij} - \frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}\right)^2}{\frac{N_{i+} \cdot N_{+j}}{n}} = 44,449$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \times (s-1)) = 6,63490$$

Rozhodovací pravidlo = $TK > KH$

Hodnota testového kritéria je 44, 449 a kritická hodnota je 6, 63490. Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota a z tohoto důvodu přijímám alternativní hypotézu H1 a nulovou hypotézu H0 zamítám. Na základě získaných výsledků **přijímám hypotézu 4: *Dívky se setkávají s verbální formou šikany častěji než chlapci.***

4.8 Závěr výzkumu

Praktická část bakalářské práce byla vypracována formou kvantitativního výzkumu. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, zda mají žáci na střední škole zkušenosti se šikanou. Z celkového počtu 306 rozdaných dotazníků, odpovědělo 211 chlapců a 95 dívek. Více než polovina (61%) dotazovaných žáků má nějakou zkušenost se šikanou. Díky mému výzkumu jsem objevila závažné nedostatky v problematice šikany. Pozitivně se pro mě jevily odpovědi, kde hodně žáků ví, jak se zachovat, když se oni nebo někdo v jejich okolí stane obětí šikany. Většina žáků by oběti pomohla, ale nejen tím, že by to oznámila učiteli, ale snažila by se oběť psychicky podpořit.

Na začátku výzkumu jsem zvolila čtyři hypotézy, které jsem po shromáždění dat z dotazníku, vyhodnotila pomocí kontingenčních tabulek. Došlo k vyvrácení dvou hypotéz a to 1 a 3. Hypotéza 1 – Typ školy ovlivňuje četnost zkušeností se šikanou. Zjistila jsem, že studovaná škola nemá vliv na výskyt šikany. Vycházela jsem zde ze stereotypu, že na středním odborném učilišti budou mít žáci se šikanou více zkušeností oproti gymnáziu či střední odborné škole. Hypotéza 3 – Žáci vyšších ročníků se s problémem šikany svěřují častěji kamarádům než žáci nižších ročníků. Tuto hypotézu jsem zvolila z toho důvodu, jelikož jsem si myslela, že žáci nižších ročníků (1. a 2. ročník) se budou ještě spíše svěřovat někomu jinému jako například rodičům, učiteli, apod. a žáci vyšších ročníků (3. a 4. ročník) se už raději svěří právě kamarádům.

Žáci na středních školách se s šikanou setkali převážně ve škole (81%). Nejvíce by se svěřili kamarádům či spolužákům (35%) a hned poté následuje svěření se rodičům (31%) a učiteli (14%). Žáci si myslí, že hlavním důvodem, proč někdo šikanuje ostatní je získání autority (26%), nuda (24%) a ulevení si od problémů (22%). Poslední otázka dotazníku se týkala toho, jak často se žáci setkávají s určitým typem šikany na jejich škole. Nejčastěji se žáci setkávají s pomluvami, urážením či posmíváním. Nejméně se na středních školách objevují výhružky po telefonu, e-mailu, apod.

Opět hodnotím závažně to, že 62% žáků zaškrtnulo, že ve škole o šikaně nemluví. Otázkou tedy zůstává, co vede učitele k tomu, že s žáky o tomto problému nechtějí hovořit? Nechtějí se

jim dělat třídnické hodiny, které by zabraly jejich čas nebo nechtějí právě jejich hodinu věnovat šikaně? Žáci takto mohli odpovědět i z toho důvodu, že se jim nechtělo vypisovat, při jakých příležitostech o šikaně hovoří, jak už jsem zmiňovala, ale to je pouze můj subjektivní názor. Poslední výzkumná otázka, na kterou mi bylo zodpovězeno, se týkala toho, jestli mají žáci dostatek informací o šikaně. Kladně odpovědělo 73% žáků, kde jasně vyplývá, že tedy žáci informováni jsou, ale ne převážně ze školy.

Závěr

Předložená bakalářská práce se zabývá problematikou šikany očima žáků vybraných středních škol v Královéhradeckém kraji. Přínosem této práce je seznámit veřejnost s touto problematikou, i když by se toho dalo napsat daleko více. To, že by se o šikaně mělo více mluvit, by měl vědět každý z nás, jelikož se neobjevuje pouze mezi dětmi, ale i doma, na pracovišti, v domově důchodců, apod. Všude tam, kde se lidé sdružují a tráví spolu určitý čas. Velice důležité je umět šikanu rozpoznat ať už je někdo učitel či vedoucí na dětském táboře.

Výzkum poukázal na to, že téměř všichni žáci se s pojmem šikana již setkali a většina jich má zkušenosti s tímto problémem. Je dobré, že jich hodně ví, jak se zachovat, když se oni sami nebo někdo v jejich okolí stane obětí šikany. Šikana se na středních školách bohužel objevuje ve velké míře. To dokazují i výsledky mého výzkumu, který prokázal více jak 60% zkušenosti žáků se šikanou. Šikana se na školách vyskytuje a problémem je, že se jí pravděpodobně nikdy nepodaří zcela odstranit, jelikož se vždy najde někdo, kdo si nedá říci. Většina žáků by se s šikanou svěřila právě kamarádům, ale i rodičům či učitelům. Čím více jde doba dopředu a rozvíjí se moderní technologie, můžeme očekávat, že se i nadále budou objevovat nové formy šikany jakou je například dnes kybershikana.

Velice závažně hodnotím, že se žáci nechtějí svěřovat učitelům či školním psychologům. Většina žáků dle výzkumného šetření není obeznámena s náplní školního psychologa, tudíž se na něho v případě potřeby neobrací. Negativně se jeví zjištění, že žáci ve škole o šikaně nemluví, ale zároveň si myslí, že o šikaně mají dostatek informací. Je tedy velice možné, že pokud děti nezískají informace o šikaně ve škole, mohou tyto informace získat doma od rodičů, z různých časopisů, ale i z televize.

Výzkum ukázal, že nikdo z dotazovaných žáků se s šikanou nesetkal doma. Toto zjištění lze brát jako velice pozitivní, jelikož právě domov by měl být tím místem, které utváří pro dítě pocit bezpečí. Dle mého názoru, kdo si žádnou podobnou zkušeností neprošel či někoho nezná, tak se do toho ani nedokáže pořádně vžít. Neumí si představit, čím prochází oběti a zároveň, co se honí hlavou agresorům.

Součástí práce je již zmiňovaný dotazník v přílohách, díky kterému jsem se dozvěděla spoustu zajímavých informací. Jsem ráda, že jsem mohla toto téma zpracovat a své nové poznatky předat dál. Na závěr bych chtěla říci, že každý kdo se s problémem šikany setká, by si ho neměl nechávat pro sebe a vždycky se někomu svěřit a to ať už se jedná o rodiče,

kamarády, učitele nebo nejrůznější instituce, které jedinci dokáží pomoci. Vždy se dokáží najít možnosti, jak tento problém vyřešit a jedinec by měl vědět, že na to není nikdy sám.

Seznam použité literatury

FIELD M., Evelyn. *Jak se bránit šikaně*. Vyd. 1. Praha: Ikar, 2009, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 388 s. ISBN 8071780268.

GAJDOŠOVÁ, Eva.; HERÉNYIOVÁ, Gabriela. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 328 s. ISBN 80-7367-115-8.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel.; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2010, 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

JANOŠOVÁ, Pavlína a kol. *Psychologie školní šikany*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2016, 416 s. ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostiky a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000, 127 s. ISBN 80-7178-409-5.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-807-3678-715.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-7178-945-3.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MAŘÍKOVÁ, Hana.; PETRUSEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 1627 s. ISBN 80-7184-310-5 (2. svazek).

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

Říčan, Pavel a kol. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: Sborník příspěvků z konference*. Vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2009, 270 s. ISBN 978-80-7399-857-8.

ŘÍČAN, Pavel.; JANOŠOVÁ, Pavlína a kol. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

Internetové zdroje

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Č. j. 14 514/2000-51 platný od 1. 1. 2001. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixh6uPlsTSAhWGChoKHTfeAlQQFggZMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F7253_1_1%2F&usg=AFQjCNGimZUXv39iSsPxqqKtG5IRY59BUQ.

Týdeník ŠKOLSTVÍ. 17. 11. 2016. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2010/16/motivace-pedagogu-znaji-reditele-skol-sve-podrizene/>.

Přílohy

Příloha 1:

První a druhé stádium: Dívka, která má najednou několik „handicapů“ (Kolář, 2011, s. 48-49).

V jedné 6. třídě, podle slov nové třídní učitelky velmi odbojně, se nacházela dívka, která měla hned několik „handicapů“ najednou: byla Slovenka, měla vadu řeči, srdeční vadu, byla silnější, velmi naivní a bezelstná. Nová třídní zjistila, že spolužáci s Helenou nekomunikují s odůvodněním, že špatně mluví a smrdí. Odmítají s ní sedět, pracovat ve skupině, sednout si po ní na židli, vzít do ruky křídlo, kterou psala. Učitelka vyzorovala asi pět nejčastěji šikanujících, ale nebylo tomu tak vždycky. Situaci vyjádřila výstižně: **Je to, jako by to dělala většina třídy a přitom nikdo.** Podle jejích slov mluvila s žáky několikrát, individuálně i společně, ale bezúspěšně, k ničemu to nevedlo. Některé děti sice uznaly, že to není v pořádku, ale veřejně to nijak neprojevily. Třídní učitelka přiznala, že vlastně neví, koho má označit za agresora. Děti veřejně mluví o tom, jak je Helena nemožná a nejde s ní vycházet. Říkají to před ní, jako by tam nebyla. Ona se straní, prosí učitelku, aby nic neřešila a aby mohla pracovat sama stranou.

Příloha 2:

Třetí stádium: Klasický mazánek (Kolář, 2011, str. 53-55).

Jirka, nadšený radioamatér a fanda do elektřiny, nastoupil do prvního ročníku učebního oboru elektrikář. Hned první den, když byli v dílně, projevoval velký zájem o výuku. Ptal se mistra na řadu věcí. A když jim mistr ukazoval tištěný obvod, chlapec se zeptal, zda by si ho mohl ponechat. Mistr mu ho beze všeho dal.

Po práci k Jirkovi přišel spolužák Karel a poprosil ho, zda by si mohl obvod prohlédnout. Jirka mu ho půjčil. Karel však po chvíli rezolutně prohlásil, že si ho nechá, protože se mu líbí. Jirka se zarazil a řekl mu, ať ho vrátí. Ale Karel se smál a opakoval: „Dík, dík, dík...“ a vzdaloval se. Jirka nevěděl, co má dělat. Karel byl vyšší a určitě silnější než on.

Druhý den se mistr zeptal, kdo si chce zkusit zapojit zvonek. Jirka se hned přihlásil. Mistr se potom na něj často obracel i při zapojování dalších věcí. Karlovi i některým dalším klukům to nebylo po chuti, o Jirkovi se začalo říkat, že je šplhoun. V prvním týdnu Karel ještě několikrát Jirku testoval. Kazil například jeho práci, vyšrouboval mu součástku a schoval ji. Občas mu kroužil rukama před obličejem a cvrnkal ho do nosu, plácal ho do čela. Zkrátka provokoval. Smál se a vyhrožoval: „Udělej něco a dám ti do držky.“ Intenzivně cítil Jirkův strach a to mu dělalo dobře. Karel je pohodový, sympatický chlapec a ke konci týdne již získal pro svou legraci další dva kluky, kteří se k němu přidali a velmi se bavili.

Než budu pokračovat v popisování vývoje tohoto příběhu, krátce vás seznámím, jak později viděl situaci prvního týdne usvědčený Karel, iniciátor šikanování.

Karel: Jirka mi byl nepříjemný hned první den v dílně. Lezl za mistrem. Tím se mi znelíbil. Potom se to pořád stupňovalo. Chová se jako klasický mazánek a stejně tak se i obléká.

Terapeut: Ano? V čem se to projevuje? Co tedy nosí?

K: Nosí starý svetry. Nezapadá mezi nás. Když se to tak vezme, tak provokuje nás všechny. Nemám ho rád.

T: Co dělá?

K: Dělá úšklebky, kope mě pod lavicí. Nadává mi debílku. A provokoval čím dál víc.

T: Podle čeho jsi tak soudil?

K: No, dělal třeba na mě paroháče, tak jsem k němu přišel a vrazil jsem mu jednu. Nebavil jsem se s ním...

(Nebudu na tomto místě Karlovy výpovědi podrobněji komentovat. Rozhodně nebylo pravdou, že si k němu Jirka něco dovoloval.)

Ve druhém týdnu se vývoj šikanování urychlil. Karel buď sám, nebo již se svými dvěma kamarády své „legrace“ rozšiřoval a zpestřoval. Uvedu některé z nich:

- Cvrnkal Jirku do uší, maloval mu tužkou na krk a na uši.
- Muchloval mu uši, masíroval mu tváře, bouchal do něj, pohlavkoval ho a výsměšně říkal: „Čekám, až se ozveš, a pak tě sejmu!“ Jednou se Jirka ohnal, ale dostal od Karla tvrdou ránu. Už si to nikdy nedovolil.
- Karel ho chytal pod krkem a cloumal s ním. Jindy ho bral do kravaty, dusil ho a ptal se, jestli má dost.
- Společně s partou mu házeli slupky na hlavu, dávali mu za košili posmrkaný a poplivaný papírový kapesník.
- V hodině matematiky mu Karel dal příkaz: „Dej mi kalkulačku, jinak dostaneš!“
- Když šel k tabuli, vytáhli mu náplně z tužek. Neměl čím psát. Přihlásil se a řekl to učiteli. Ten mu odpověděl: „No a co, tak piš obyčejnou tužkou.“
- Vzali mu desky, kde mě stravenky na obědy. Později desky našel bez stravenek.

Po dvou týdnech se již utvořila skupinka pěti agresorů, kteří získali značnou moc ve třídě i ve dvou pracovních skupinách. Svou pozornost věnovali vytrvale Jirkovi, ale postupně ji rozšířili na další tři žáky.

Žák, který nastoupil do role oběti později, vypověděl následující fakta: „Týden mě skoro nechali, ale potom si mě zjistili a poznali, že nejsem nejsilnější. Byl jsem úplně psychicky na dně. Nemohl jsem se soustředit na hodinu. Báł jsem se přestávek. Karel se někdy choval jako blázen. Z ničeho nic mě vzal do kravaty a začal mě dusit. Nebo mě obejmul a házel semnou. Někdy to bylo dost nebezpečný a měl jsem strach. Často na mě házeli odpadky. Chtěl jsem odejít na SOU. Ale teď se zaměřili nejvíc na Jirku a další dva kluky. Jsem šťastný, že si mě nevšímají. Chci udělat všechno pro to, aby mě nechali na pokoji.“

Jejich kralování trvalo dva měsíce. Tehdy se totiž Jirkova matka náhodou setkala s pracovníkem školy, kterému se svěřila s obavou, že její syn je asi šikanován, a uvedla mu příklad z předchozího dne, kdy přišel domů bez bundy, protože mu ji někdo schoval.

Vyšetřování ukázalo, že krátké „kralování“ těchto „kingů“ přineslo hodně utrpení a bolesti. Uvedu některé další praktiky agresorů:

- Jirka a další dva chlapci museli štěkat pod pohružkou, že budou zbiti.
- Oběti dostávali „kolínka“ do stehna a bolestivé údery do hýždí, což bylo glosováno vtipnými komentáři. Někdo brečel, někdo ne.
- Oběti nemohli najít své věci – penály, sešity, tužky, atd. Jirkovi schovali agresori zimní bundu. Jeden učitel mu půjčil na cestu domů svůj kabát.
- Hrály se různé hry. Agresori například tvrdili, že Jirka ztratil klíč od šatny, a proto nemohou jít domů. Vymáhali ho na něm. Potom ho zbili. Nakonec jeden z agresorů vytáhl klíč z kapsy a pobaveně se smál.

Šikanování se dostalo na hranici třetího stupně. Skupina agresorů začala spolupracovat a systematicky týrat několik obětí. Jelikož zde nebyla žádná podskupina, která by násilí čelila, moc agresorů rostla. Rychle se vyrojilo několik zdatných přísluhovačů. Většina žáků měla strach a mlčela, zatím však šikanování jako „normu“ nepřijala. Naštěstí pro vyšetřování nedošlo ještě k bodu, kdy „virus“ přemůže buňku a většina žáků začne léčbě klást aktivní a organizovaný odpor.

Příloha 3:

Čtvrté a páté stádium: Velký führer (Kolář, 2011, s. 55-56).

Přes dva roky se v klidu rozvíjelo šikanování ve výchovné skupině na internátě a paralelně ve třídě k němu příslušné střední odborné školy. Na internátě dosáhlo šikanování pátého stupně a ve třídě, kde byla pouze část agresorů, čtvrtého stupně destruktivity. Iniciátorem byl chlapec fascinován násilím a kultem síly, obdivující Hitlera, velkoněmeckou říši a fašistickou ideologii. Touto problematikou se systematicky zabýval a přečetl si o ní několik knih. Získal tak překvapující znalosti, které svérázně rozvíjel. Zpětně mne mrzí, že jsem si nedělal k jeho „fantasmagoriím“ podrobnější poznámky.

Postupně se mu podařilo vytvořit na internátě údernou skupinu osmi žáků, kteří měli přezdívky podle „špiček“ velkoněmecké říše a tzv. elitních lidí.

Někteří z nich měli na předloktí vytetovaný znak SS. V čele stál Velký führer a kolem něj skupina ministrů, například ministr propagandy, a příslušníci elity, třeba generál tankové armády. Ostatní spolubydlíci byli označeni za méněcennou rasu a podle potřeby a nálady nazýváni špinavými árijci, židi, nepřáteli říše...

Normy, hodnoty a požadavky demonstrovali tito „nadlidé“ prostřednictvím tzv. promluv do duše jednotlivcům i k celé skupině na internátě. Proslovy hlásali, často spíše řvali v tomto duchu: „Jste podlidi – méněcenná rasa. Vaším jediným úkolem je nás, velkoněmeckou elitu, poslouchat na slovo. Kdo by se opovážil ceknout, toho tvrdě ztrestáme, poteče krev... Ne aby si náhodou někdo chtěl stěžovat! To by byl váš konec. Najdeme si vás všude a umlátíme vás k smrti... Nemáte žádná práva. Jediné vaše právo je poslouchat a chcípnout...“

Běžným doprovodem podobných žvástů byla akce komanda SS. Vybrané oběti bylo přikázáno, aby si stoupla ke zdi, u které byla surově ztlučena. Potom musela provolávat slávu führerovi. Jindy agresoři napodobovali nacistické výslechy a nutili například oběť, aby řekla své „pravé jméno“. Jeden chlapec byl přinucen se svléknout a poté ho zbili. Násilí bylo rozmanité a velmi brutální. Dalšího chlapce přehazovali agresoři přes zábradlí schodiště a smáli se při představě, jak bude dole skučet s polámanými „hnáty“. Tento způsob přesvědčování se ukázal jako mimořádně účinný, takto vyhlášené normy šikanování přijali „dobrovolně“ všichni členové výchovné skupiny na internátě. Poslušnost byla výtečná. Oběti uklízely, „půjčovaly“ své věci, kupovaly svačiny, dělily se o jídlo z domova, klaněly se, plazily, líbaly boty...

Ve třídě byl vývoj šikanování pomalejší. Prosazování fašistické ideologie se zde zpočátku nedělo „pouze“ někteří nesympatičtí spolužáci byli surově zbiti. Až mnohem později, ve třetím ročníku, přinesli agresori do třídy plakát führera a některým obětem „vysvětlili“, co znamená pozdrav „sieg Heil“ a „heil Hitler“, a vyžadovali ho od nich. Posléze oběti zkoušeli před tabulí ze znalostí týkajících se velkoněmecké říše a jejích úspěchů.

(Zkoušení „fašistů“ je poměrně běžné. Pouze obsah se různí podle jejich ideologického zaměření. Například chlapec, který se označoval za „českého fašistu“, zkoušel oběti z toho, jaké je hlavní město Sudet, kdo jsou henleinovci.)

K provalení šikanování došlo ve chvíli, kdy pedagožka přišla nečekaně na hodinu o chvíli dříve a byla svědkem toho, jak skupina tzv. hodných žáků škrtil svého spolužáka. Při odborném vyšetřování byla odhalena i šikana na internátě.

Příloha 4:

„Vnitřní pláč“ chlapce s mozkovou obrnou (Kolář, 2011, s. 59-60).

(zkrácená a upravená výpověď oběti)

V minulém školním roce jsem ve škole všude používal vozík. Stávalo se mi, že jsem nemohl dojet ke své lavici, protože v uličkách byly tašky. Prosil jsem spolužáky, aby je dali pryč, oni však nereagovali. Když se nedalo nic dělat, tak jsem se snažil přes ně přejet. Tím jsem je rozzlobil a oni mi nadávali „kriple“, „demente“, „ubožáku, ty to stejně nezvládneš“. O přestávce jsem se chtěl projet venku po chodbě, ale v odchodu ze třídy mi spolužáci bránili, nastavovali i nohy pod kola vozíku a drželi ho. Stávalo se, že mě rozjeli proti ostatním dětem a pustili mě do nich, až jsem některé porazil. Prosil jsem je, aby toho nechali, ale oni se jen smáli. Jindy si mě posílali sem a tam, vyvolávalo to ve mně hroznou bezmoc, křičel jsem, ale oni se řehtali jako koně. Někdy to nezvládli a vrazil jsem plnou rychlostí do zábradlí, až se mi na vozíku ohnuly stupačky. Také vyhrožovali, že mě pustí ze schodů a nakláněli mě na nich.

Když jsem zůstal ve třídě, bouchali mi sáčky od pití u ucha. Chechtali se, že si držím uši a bojím se toho. Když viděli, jaký to má úspěch, přinesli spoustu balonků a s nimi to dělali ve velkém.

Když jsem se snažil dojít ke své lavici, tak jsem nechal vozík vzadu za lavicemi. Oni do něj kopali a křičeli: „ta kriplkára tady překáží.“ A potom řvali na mě: „Vypadni odtud, my tě tady nechceme.“ Při hodině mi kluk za mnou často kopal do židle, někdy mi křídou pomaloval záda. Jednou z oblíbených zábav kolemsedících bylo, že mi naházeli papírky pod lavici s tím, že upozorňovali, jaký tam mám nepořádek. Běžné bylo, že mi na sedadlo vozíku rozmačkávali křídou.

V tomto školním roce to bylo od začátku ještě horší. Denně jsem slyšel nadávky „ty žide“, „my tě tady nechceme“, „debile“, „kriple“, „mrzáku“, „narodil ses v Černobyli“, „potrate z Motola“ atd. Po dvou měsících jsem šel do nemocnice. Operace mi pomohla, po návratu v březnu se mi podařilo zvládat chůzi o berlích, osvobodil jsem se od vozíku. Trápení nastalo po mém návratu do školy. Když jsem se chtěl dostat do třídy, zavírali mi dveře před nosem. Nejsem tak obratný, bouchal jsem na dveře holí, poté otevřeli tak prudce, že jsem ztratil rovnováhu. Ubližovali mi však i jinými věcmi. Nevím, kdo to udělal, ale když jsem si chtěl sednout, židle semnou spadla, měla totiž ohnuté nohy. Nebo mne pozdravili, a když jsem se na

ně podíval, hodili mi spoustu papírků do obličeje se slovy: „My tě stejně zabijeme, seš ubožák, ty stejně nezvládneš chodit.“ Těžko se ve škole soustředím na učení. Jsem z toho smutný.

Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Humanitní studia Univerzity Pardubice. Moje práce se zabývá problematikou šikany očima žáků středních škol. Výsledky budou součástí výzkumu mé závěrečné práce. Prosím tedy o anonymní vyplnění dotazníku, který nezabere více než 10 minut. Předem Vám moc děkuji.

Zvolenou odpověď prosím zakroužkujte nebo v místech tečkovaných čar (.....) můžete doplnit vlastní odpověď.

Hurdálková Aneta

Pohlaví: žena x muž

Ročník: 1. 2. 3. 4.

Střední škola: a) gymnázium b) střední odborná škola c) střední odborné učiliště

1. Setkali jste se někdy s pojmem šikana?

a) ano b) ne

2. Máte nějaké zkušenosti se šikanou?

a) ano b) ne

3. Pokud jste se setkali se šikanou, kde to bylo?

a) ve škole b) doma c) venku

d) jinde (uveďte kde)

4. Komu byste se svěřili, kdyby Vás tento problém potkal?

a) rodičům b) učitelů c) kamarádům/spolužákům d) sourozencům

e) školnímu psychologovi f) linka důvěry g) nechal/a bych si to pro sebe

h) někomu jinému (uveďte komu).....

5. Mluvíte ve škole o šikaně?

a) ano b) ne

Pokud ano, při jaké příležitosti (vyučování, třídnické hodiny, ...)?

.....

6. Víte, jak se zachovat, když někdo ve Vašem okolí nebo Vy sami se stanete obětí šikany?

- a) ano b) ne

Pokud ano, napište, jak byste se zachovali:

.....

7. S jakou formou šikany jste se setkali?

- a) s verbální (nadávky, urážení, posmívání, ...) b) s fyzickou (tělesné ubližování)
c) s žádnou

8. Jaký důvod podle Vás mají žáci k šikanování ostatních?

- a) získání autority
b) ulevení si od problémů, vybití zlosti na někoho jiného
c) výchova, snaží se napodobit rodiče
d) ovlivnění počítačovými hrami, televizí či filmy
e) chtějí se jen pobavit, nuda
f) pomsta
g) jiné důvody (vypište jaké):

9. Myslíte si, že žáci mají dostatek informací o šikaně?

- a) ano b) ne

Pokud ne, jak by se to podle Vás dalo zlepšit?

.....

10. Jak často se na Vaší škole setkáváte s určitým typem šikany? V tabulce prosím označte křížkem Vámi zvolenou odpověď.

Typ šikany	Každý den	1-2 krát týdně	1-2 krát měsíčně	Nikdy
Ignorování				
Pomluvy				
Posmívání se, urážení				
Výhrůžky po telefonu, e-mailu, apod.				
Ničení či braní věcí (např. oblečení, svačina)				
Vyhrožování - zmlácením, ...				
Tělesné ubližování (kopání, fackování, ...)				
Nežádoucí dotýkání, sexistické narážky				